

H

A NYÍRVÍZ SZABÁLYOZÓ TÁRSULAT TÖRTÉNETE

1879 — 1929.

A TÁRSULAT MEGBÍZÁSABÓL ÍRTA:
IMRE JÁNOS
IGAZGATÓ FŐMÉRNÖK.

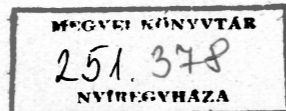
HELYTÖRTÉNETI GYŰJTEMÉNY P

A NYÍRVÍZ SZABÁLYOZÓ TÁRSULAT KIADÁSA.

Allományellenőrizve
2002.

626

1 47

Allomány ellenőrizve 1987

I.

A Nyírség és a Nyírségen működő vízszabályozó társulatok.

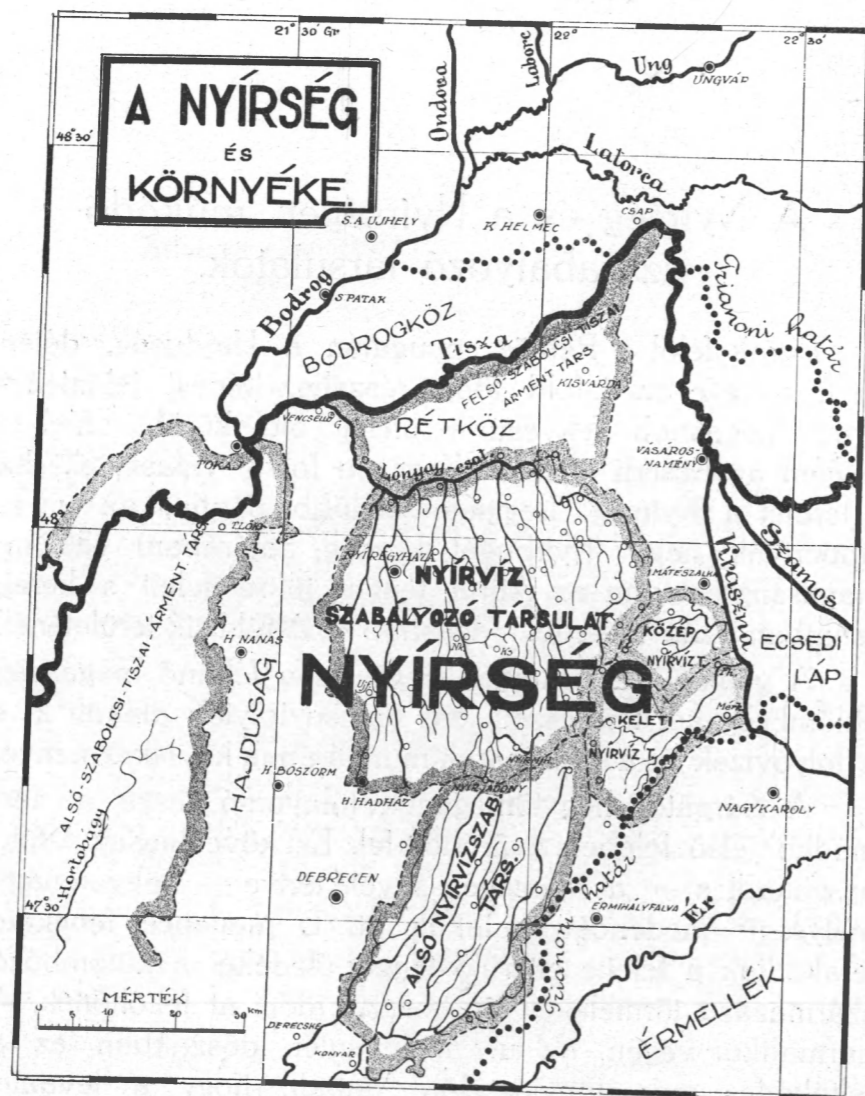
Észak felől a Rétköz, nyugaton a Hajduság, délen az Ér völgye az Alföld többi részéhez képest jelentékenyen magasabb fekvésű területet ölel körül, amelyet keleten az Ecsedi láptól a Kraszna folyó választ el. Ez a terület a Nyírség. Legkiemelkedőbb pontja, az u. n. Hoportyok hegy (Nyírbogát község határában) 186 m. magasságban van az Adria tenger tükre felett s kerek számban száz méterrel magasabb az Alföld sík területénél.

A geologia azt tanítja, hogy ez a feltűnő magasság különbség két természeti erő hatása folytán alakult ki s a folyóvizek és a szélviharok munkájának következménye.

A Kárpátok hegytömegének túlnyomó része a harmadkor első felében gyűrődött fel. Ezt követőleg az Alföld beszakadt s — a Nyírséget is vele értve — nagyon nagy mélységű medencévé alakult át. E medence fenekére lerakódtak a felette elterülő tenger üledékei s különböző származású törmelékek és hosszú időn át feltöltötték. A harmadkor végén, az u. n. levantei időszakban ez a feltöltődés már annyira előre haladt, hogy a levantei tenger nem is volt összefüggő víztükör, hanem különálló s aránylag sekély mélységű, édesvizű tavak csoportja. A jégkorszakban az Európa északi felét borító, óriás kiterjedésű gleccserek finom törmelékét hatalmas szélviharok ragadták fel a levegőbe, honnan az por alakjában hullott

alá, löszréteggel (sárgaföld) borítva be az Alföld akkori felszínét.

Igy épült fel az Alföld mai altalaja.

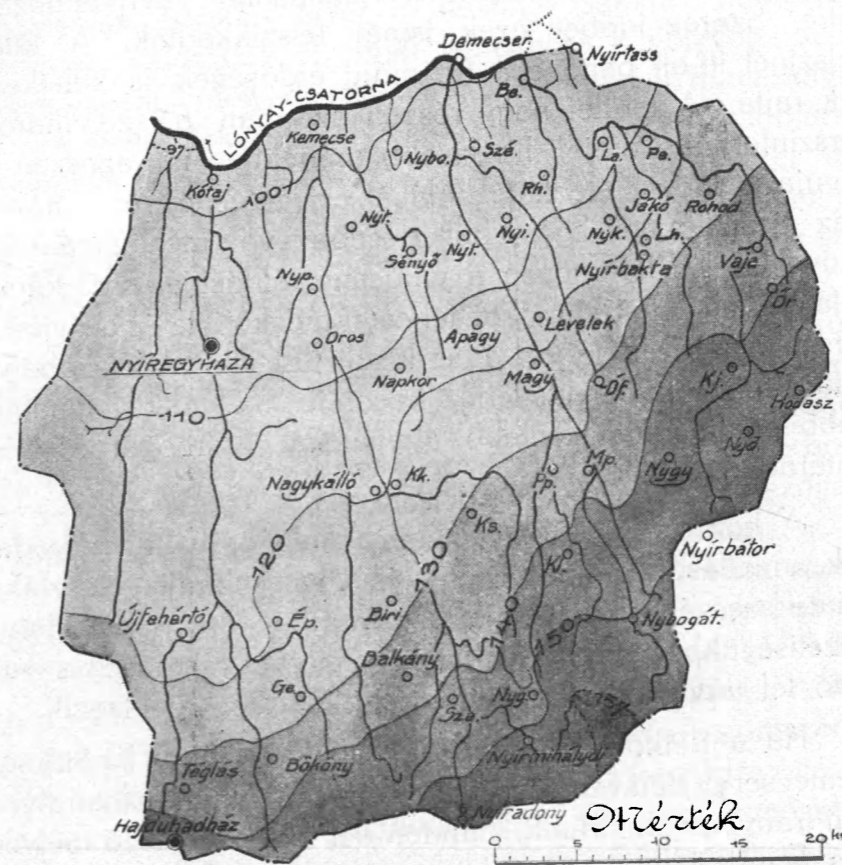

1. ábra.

Azután megindult a folyóvizek munkája. A Tisza és mellékfolyói hatalmas földmunkát végeztek az Alföldön. Szélesen kiterjedt völgyekben belevájódtak a lösztakaróba s felmárták, kikotorták a levantei korban képződött altalaj

egy részét is és lebegtetett hordalék alakjában magukkal ragadva, vitték a Duna felé, ez pedig kiszállította az országból a Vaskapun és a Kazánszoroson keresztül.

A Tisza vizének munkája mélyítette le a Nyírségtől északra fekvő Rétköz felszínét is, maga a Nyírség és tőle nyugatra a Hajduság nem esett a folyóvíz útjába s felszíne érintetlen maradt.

2. ábra. A Nyírvíz szabályozó társulat árterületeinek magassági helyzetrajza. Az egyenlő magasságu pontokat összekötő görbe vonalak szerkesztésénél az árterületeket elválasztó homokbuckák és gerincek magassága figyelmen kívül maradt.

Sőt a Nyírségre a jégkorszakbeli lösztakarón kívül egyéb földréteg is jutott, nevezetesen a futóhomok. Ezt a Latorca, Ung, Laborc és az Ondova—Tapoly folyók együttes törmelék kupjából fújták ki a viharos északi szelek s

ezek hordták rá a Nyírségre, azzal a homokkal együtt, amely az időnként ki-kiszáradó Tisza- és Bodrog-mederből került ki.

A Nyírségre fújt futóhomokot a szelek ide-oda mozgatták, helyenként jelentékeny magasságu buckákat, gerinceket halmoztak fel, szélbarázdákat vájtak bele. A mélyedésekben összefutó csapadék vízállásokat, tavakat hozott létre. Száraz időben ezek ismét felszikkadtak. A talaj felszínét itt-ott benőtte a fű, majd erdőségek is keletkeztek rajta. A terület nagy részén azonban a szélviharok térszinformáló ereje, ha kisebb mértékben is, egészen a legujabb időkig éreztette hatását, míg végre az emberi kéz munkája, az egyre belterjesebbé vált mezőgazdasági műveléssel s különösen a valóságos áldást jelentő akácfa ültetésével a futóhomokot teljesen megkötötte és a Nyírség térszíne mai alakjában állandósult. Ez az alak szabálytalan, lapos kup felületéhez hasonlít, melynek legmagasabb pontja, mint fentebb említettem, Nyírbogát község határában van.

A homok buckákkal, gerinckel körülvett mélyedések, vízállások alakja, kiterjedése, helyszínrajzi eloszlása szinte szeszélyes változatosságot mutat. Magassági elrendezettségükben azonban határozott törvényszerűség ismerhető fel, ami a térszín általános alakjából következik.

Ha a Rétköz déli szélétől, vagyis a Kótaj, Kemece, Demecser és Berkesz községeken átmenő vonaltól kiindulva, déli irányban haladunk, minden dél felé következő mélyedés fenékszintje magasabb az azt megelőzőnél. Jól látható ez a 2. ábrán, melyen az egyenlő magasságu pontokat összekötő görbe vonalak csak a Nyírvíz szabályozó társulat árterét alkotó és viszonylag mély fekvésű területek magasságát tüntetik fel, de az ártérbe nem tartozó homokbuckák, gerincvonulatok magassága a szerkesztésnél figyelmen kívül maradt.

A mélyedések szintájának ezen emelkedése folytonosan tart a Hajduhadház, Nyíradony, Nyírbátor és Hodász községeket összekötő vonalig, amely vízvásztóul szolgál, mert a rajta túl következő mély fekvésű területek magassága dél felé, illetőleg kelet felé egyre alacsonyabbá válik.

Törvényszerűség nyilvánul abban is, hogy az egymástól különálló mélyedések közös völgyeket alkotnak, vagyis az egyik völgyet a másiktól sokkal magasabb gerincek választják el, mint amekkora a völgyön belől elhelyezkedett mélyedéseket elkülönítő gerincek magassága.

A mély fekvésű területek ős idők óta, az időjárás alakulása szerint, sekélyebb, vagy mélyebb vízzel telt tavak voltak, tartós szárazság bekövetkeztével, átmenetileg vizüket el is veszítették. Talajuk átalakult s a Nyírség legtermőképesebb részévé váltak.

A Nyírvíz szabályozó társulat arra a célra alakult, hogy ezeken a mély fekvésű területeken, a völgyek irányában csatornákat létesítsen s az összegyűlő vizeket, az u. n. Nyírvizet e csatornákon elvezesse, vagyis, hogy ily módon a régi vízállások lecsapolásával a mezőgazdasági művelés számára új területeket biztosítson.

A völgyek irányában tetemes magasságu természetes esés áll rendelkezésre. A 2. ábra mutatja, hogy Nyírmihálydi község határában az ártér magassága az Adria felett 157 m, a kótaji ártér pedig mindössze 97 m. A magasság különbség tehát 60 m. Az ábrán a szomszédos görbevonalak távolsága egymástól 2—15 km. Erre a távolságra 10 m. magasság különbség jut. A terep természetes esése tehát 0.7 és 5.0 méter közt váltakozik kilométerenként.

A Nyírvíz szabályozó társulat működése nem terjed ki az egész Nyírségre, csupán 56 község határát öleli fel. Árterülete Szabolcsvármegyében Nyíregyháza város. továbbá Apagy, Balkány, Berkesz, Besenyőd, Biri, Bököny, Demecser, Érpatak, Geszteréd, Ibrány, Kállósemjén, Kemece, Kék, Kiskálló, Kisléta, Kótaj, Laskod, Levelek,

Lórántháza, Magy, Máriapócs, Nagyhalász, Nagykálló, Napkor, Nyíradony, Nyírbakta, Nyírbátor, Nyírbogdány, Nyírbogát, Nyírgelse, Nyírgyulaj, Nyírkercs, Nyírmada, Nyírmihálydi, Nyírpazony, Nyírtass, Nyírtét, Nyírtura, Ófehértó, Oros, Ór, Petneháza, Pócspetri, Ramocsaháza, Rohod, Sényő, Szakoly, Székely és Vasmegyer szabolcs-vármegyei község-, továbbá Hajdúvármegyében Hajdúhadház város és Téglás község s végül Szatmárvármegyében Hodász, Kántorjánosi és Nyínderzs község határában fekszik.

A Nyírség egyéb részein, némileg hasonló elnevezés alatt, később más vízi társulatok alakultak. Név szerint: az alsó Nyírvízszabályozó társulat, melynek ártere Debrecen város, továbbá Álmosd, Bagamér, Érkenéz, Érsemjén, Hajdubagos, Hajdusámson, Hosszupályi, Kokad, Mikepércs, Monostorpályi, Nagyléta, Nyírábrány, Nyíracsád, Nyíradony, Nyírlugos, Nyírmártonfalva, Ujléta, Vámospércs és Vértes község határában fekszik; továbbá

a Keleti Nyírvíz lecsapoló társulat, mely a Fábiánháza, Mérk, Nyírbátor, Nyírbéltek, Nyírpilis, Nyírvasvári és Piricse község határán összegyűlő vizeket vezeti le és végül

a Közép Nyírvíz belvízlevezető társulat, Gebe, Mátészalka, Nyírcaholy, Nyírcaászári és Nyírmeggyes község határában fekvő ártérrel.

A Nyírvíz szabályozó társulat csatornái délről észak felé lejtő völgyeken vezetnek a főgyűjtő Lónyay-csatorna felé, mely Vencsellő községnél ömlik bele a Tiszába.

Az Alsó Nyírvízszabályozó társulat vizeinek befogadója a Berettyó vízszabályozó társulat u. n. Kálló csatornája. Az Alsó nyírvízcsatornák lejtése északkelet-délnyugati irányu.

A Keleti Nyírvíz lecsapoló társulat és a Közép Nyírvíz belvízlevezető társulat csatornái nagyjából keletre, a Kraszna folyó felé irányulnak.

A társulatokra vonatkozó néhány fontosabb adatot az alábbi táblázat tünteti fel:

Tétel szám	A társulat elnevezése	Az alakulás éve	Ártéri terület		Csatornák hossza összesen km.
			kat.	hold	
1	Nyírvíz szabályozó társulat	1879	58613	300000	979
2	Alsó Nyírvízszabályozó társulat	1892	24254	160000	793
3	Keleti Nyírvíz lecsapoló társulat*)	1910	9225	70000	125
4	Közép Nyírvíz belvízlevezető társulat ...	1914	2863	25000	67

Mind a négy társulatra jellemző, hogy árterét apró, egymástól különálló medencék csoportja alkotja. A társulatok működése így olyan nagy vidékre terjed ki, mely az ártér területét sokszorososan meghaladja. A táblázatból látható, hogy az árteret magában foglaló vidék 5—8-szor nagyobb az ártér területénél. Ily körülmények közt a létesítmények karbantartása s általában véve a társulati teendők ellátása sokkal nagyobb nehézséggel jár, mint az összefüggő árteren alakult ármentesítő társulatoknál.

Jellemző továbbá, hogy a medencéket elválasztó gerincek, homokbuckák viszonylagos magassága eléggé jelentékeny s emiatt még a csekély vízhozományu, tehát alárendelt jelentőségű mellékcsatornák, szivárgók is nagy mélységű bevágásokban haladnak, mely körülmény a csatornák létesítésének és fenntartásának költségeit aránytalanul magasra emeli.

Megemlítést érdemel, hogy a Nyírség egy kisebb részének víztelenítésére szolgálnak Nyírkarász és Gyulaháza

*) A trianoni határ az itt feltüntetett ártérből 1865 holdat, a csatornahálózatból 26 km.-t elszakított.

község határában a Felsőszabolcsi tiszai ármentesítő és belvízszabályozó társulat csatornái is E társulat működésének főcélja azonban nem a Nyírvizek elvezetése, hanem a Rétköz többnyire turfás talaju, nagyon termékeny területének védelme a Tisza árvizei és a belvizek ellen. A karász—gyulaházi érdekeltség régebben önálló társulatként működött s csak később lépett be a Felsőszabolcsi tiszai társulat kötelékébe.

3. ábra. A demecseri szivattyutelep és tápláló csatornája.

II.

A társulati ártér helyzete a szabályozás előtt.

Azoknak a területeknek, amelyek ma a társulat ártérét alkotják, a szabályozás előtt csak tartós szárazság idején lehetett, korlátolt mérvben, hasznát venni, csapadékos időszakokban szinte létezésük is teher volt a gazdaságokra. Széles övezetben elázalagtatták, művelhetlenné változtatták a környező magasabb birtokrészeket. Akadályozták a szabad közlekedést. Kedvezőtlenül tették az egész vidék közegészségi állapotát. Pedig a talaj termőképessége szempontjából a társulati ártér a Nyírség legértékesebb része.

A mult század elején a nyíri birtokosság egyre jobban tudatára ébredt annak, hogy ezen alig valami hasznot nyújtó területeknek a víztől való mentesítése a mezőgazdaságot nagy mértékben fellendítené.

Az általánossá vált kívánságtól indítva, Kállay Miklós, Szabolcsvármegye nagyhirü alispánja, 1806-ban és az azt követő években közerővel jelentékeny hosszúságú, u. n. „vármegyei árkokat“ készíttetett. E vármegyei árkok sekély mélységre leásott medre a különálló mélyedéseket egymással összekötötte s lehetővé tette, hogy ezek vizei, a meglevő természetes esés folytán észak felé, a völgyek irányában lefolyjanak egy-egy nagyobb kiterjedésű medencéig.

A vármegyei árkok létesítésének az lett a következménye, hogy ezen nagyobb medencék vízszine, a régi állapothoz képest is, sokkal magasabbra emelkedett s ázalgás folytán a környező területek talaja a réginél még

sokkal nagyobb kiterjedésben vált vizenyőssé. Az ily területek birtokosai a maguk helyzetén segíteni óhajtván, saját erejükből utat nyitottak a medence vizének egy alsóbb fekvésű medence felé s így a nyíri völgyek vize egyik medencéből a másikba, végeredményében a Rétközre, vagyis a Felsőszabolcsi tiszai társulat mai árterére jutott.

Alig lehet elképzelni azt az állapotot, mely a dolgok ily alakulása folytán bekövetkezett. Magok a nyírségi birtokosok is egyre-másra zaklatták panaszaikkal az alispáni bíróságot, hogy birtokuk viz alá került, mert a szomszéd a felső vizeket ráeresztette. Hát még mennyire tarthatatlanná vált a rétközi birtokosság helyzete, különösen akkor, hogy 1846-ban a Felsőszabolcsi tiszai ármentesítő társulatot megalakították s ez a Tisza áradásai ellen, a védőtöltés kiépítésével a Rétközt meg is védelmezte, de már az ellen semmit sem tehetett, hogy az így ármentesített területet a Nyírségről rávezetett viz továbbra is elárassza és a mezőgazdasági művelésre épen úgy alkalmatlanná tegye, mintha a Tisza árvizei időnként még mindig elborítanák. Ily körülmények közt bizony az ármentesítésre fordított befektetés vajmi kevés eredményt mutathatott fel.

Az ötvenes évek nagyon csapadékos időjárásának hatása alatt az elkeseredés még inkább fokozódott s a Felsőszabolcsi társulat kezdeményezésére 1856-ban Szabolcsvármegye akkori székhelyére, Nagykállóba összehívott az érdekeltség. A megtartott értekezlet feladata lett volna, hogy megállapodást hozzon létre a rétközi és a nyírségi birtokosság között arra nézve, hogy közös erővel egy gyűjtő főcsatornát létesítsenek, mely a Nyírségről jövő vizeket magába fogadva, töltések között a Tiszába elvezesse s megakadályozza, hogy ezek a vizek továbbra is a Rétköz területére jussanak és azt borítsák el. A nyírségi birtokosság azonban ehhez a megállapo-

dáshoz a hozzájárulást megtagadta. Arra hivatkozott, hogy a Nyírvíz a természetadta esés folytán és a vármegyei hatóság által létesített árkokon folyik észak felé s ha a további elöntések ellen a Rétközt megvédelmezni óhajtáná, a Felsőszabolcsi társulatnak magának kell arról, a nyíri birtokosság hozzájárulása nélkül, gondoskodni.

A Felsőszabolcsi társulat panaszos helyzete a hatvanas évek elején az akkor fennállott helytartóság figyelmét is magára vonta s a kormány közegei meg is tervezték a Berkesztől—Gáváig húzódó gyűjtő főcsatornát (a mai Lónyay-csatorna) és megindult annak kiépítése is a vármegye összes közmunkaerejének felhasználásával.

Ekkorra azonban véget ért a csapadékos időjárás. Száraz évek következtek. Az 1863. év száraz volta egyenesen országos csapást jelentett. Az egész Alföldön sem gabona, sem takarmány nem termett és nagy inség volt. A kiküldött királyi biztos feljegyzése szerint „Szabolcs-megye alsó részén se termés, se fű, se kaszáló. A Hajdúságban a buza egy arasznyi, benne itt-ott egy szorult szem; Biharmegye déli részében 42 község inségben. A Nagykunságban Karcag, Kúnhegyes, Madaras, Kisujszállás, Túrkeve, Kúnszentmárton határa sivatag; a határban a marhaállomány megcsökkent 24000 szarvasmarhával, 8000 lóval, 197000 juhhal és 130000 sertéssel; ez vagy éhen veszett, vagy a nyáron potom áron elpredáltatott...“ A szárazság folytán a nyírségi vizek is elapadtak s a felsőszabolcsi árterületet új elöntés nem fenyegette. Ily körülmények közt a gyűjtő főcsatorna építésének sürgős volta megszűnt s mivel a munkálat során különben is elháríthatatlan akadályok merültek fel, az építkezés félbenmaradt.

A hetvenes évek nagyon bő csapadékos időjárása a nyíri tavakat ismét vízzel borította el. A talajvíz az egész Nyírségen szokatlanul magasra emelkedett. Számos nyírségi birtokos újabb vízvezető árkokat létesítet-

tett s így a Rétközön a réginél is mostohább állapot következett be.

Ekkor vált elodázhatatlanná a Nyírvíz szabályozása.

4. ábra. A becréti szivárgó csatorna vasbetondeszkákkal burkolt szakasza Kemece község határában.

III.

A társulat megalakulásának előkészítése.

1876—1879

Az eredménytelen megbeszélések, bírósági tárgyalások, a kormányhoz intézett felterjesztések hatása alatt a m. kir. közmunka- és közlekedésügyi miniszter Beöthy Lajost, Heves vármegye főispánját kormánybiztossá nevezte ki, azzal az útasítással, hogy a nyíri érdekeltséget az 1871: XXXIX. és az 1874: XI. törvénycikk alapján társulattá alakítsa.

Beöthy Lajos megbízatása eredményre vezetett.

Az érdekeltség az 1876 május 10-ére összehívott közgyűlésében a társulattá alakulást feltételesen elhatározta. A szabályozásnál érdekelt területek összeírására egy szűkebbkörű bizottságot, „ideiglenes választmányt” alakított, a minisztériumhoz pedig kérelmet terjesztett fel az iránt, hogy a szabályozás általános tervezetét és költségvetését saját közegei által készíttesse el. Az érdekeltség a közgyűlésen fenntartotta magának azon jogot, hogy a szabályozás kérdésében az érdekelt területek összeírásának megtörténtével és a szükséges költség megismerése után határozhasson.

Az ideiglenes választmány, melynek elnöke: L. Molnár Ágoston, helyettes elnöke: Jármay Ödön volt, működését nyomban megkezdte. A közgyűléstől nyert útasítás értelmében Szeszich Lajos mérnökkel összeállította az érdekelt birtokosok névjegyzékét s az árterületek kimutatóját. Ezen munkálattal párhuzamosan elkészültek, Kiszely

Károly kir. főmérnök vezetése alatt a szabályozás tervei is s azokat a m. kir. közmunka- és közlekedésügyi minisztérium műszaki tekintetben felülvizsgálta s a kivitelre alkalmasnak nyilvánította.

„Az érdekelt árterület meghatározásánál — mondja az ideiglenes választmány jelentése — a törvény alapjára állottunk s mindazon területeket, melyeket nyírvizek borítanak el, vagy melyek a vizek elöntésének kitéve vannak, vagy csatornázás nélkül kitéve lennének, — az érdekelt árterületébe s illetőleg a terheknek a törvény által megszabott közösségébe bevontuk.“

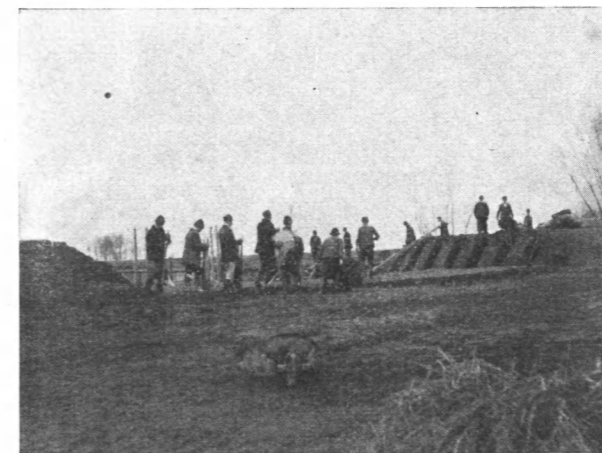
Az ily módon összeirt ártér 56727 hold volt 1200 □-örel számítva, s ezenkívül érdekelt területnek tekintette az ideiglenes választmány azt a Felsőszabolcsi ártérbe tartozó 28366 hold területet, amelyet a Nyírvíz rendszerint elárasztott. Az összes érdekelt terület tehát 85093 holdra terjedt s a holdanként előirányozott szabályozási költség 14 frt. 60 kr. volt.

A szabályozás terve felölelte a Berkesztől kiinduló s a Tiszába Vencsellőnél nyíltan betorkoló gyűjtő főcsatorna, továbbá a Nyírség fővölgyein végighaladó főfolyások s végül az egyes mellékvölgyekből, öblökből, laposokból a főfolyásokig vezető mellékcsatornák, oldalágak és kiágazások létesítését, ezenkívül a gyűjtő főcsatornának és a főfolyások torkolati szakaszának védtöltésekkel leendő ellátását.

A tervezet úgy a gyűjtő főcsatorna, mint az összes nyíri csatornák fenékvonalát olyan mélységre helyezte, hogy „ezen nyílt csatornákon nemcsak a völgyek és lapályok árkiöntései, de egyszersmind a mélyebb fekvésű öblök és medencék vizei, kár és veszély nélkül még akkor is a Tiszába vezethetők legyenek, ha a Tisza és a nyíri vizek legmagasabb vizállásai találkoznának.“

Az ideiglenes választmány úgy az árterületek összeállításáról, mint az elkészült tervezetről és a szükséges költségekről részletes jelentést intézett a társulat érdekeltégi közgyűléséhez s e jelentésben figyelmébe ajánlotta a közgyűlésnek a következőket is :

„Hogy az ármentesítés fontosságát hideg tárgyilagossággal megítélhessük, nem hallgathatjuk el azt sem, hogy miután a célbavett szabályozást a kormány a törvény erejére támaszkodva, úgy közigazgatási, mint közlekedési és közegészségi szempontból sürgeti, ennél fogva azon eset sincs az eshetőségek sorozatából kizárva, hogy amit

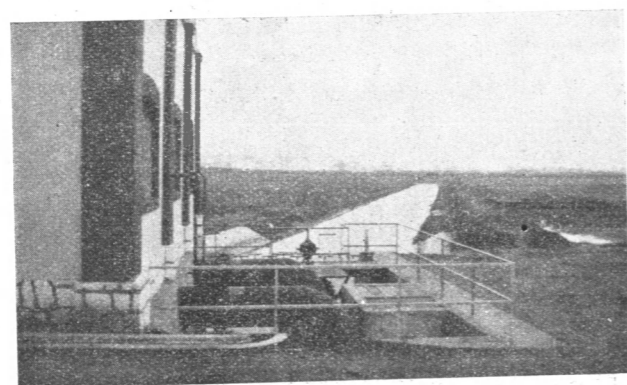

5. ábra. A demecseri főfolyás árvédelmi töltésének helyreállítása a vízbújtató megépítése után 1927 évben.

most önhatalmunkból, önmagunk önelhatározásunkból kellő takarékossgal és a saját érdekeink figyelembetartásával foganatosíthatunk, azt nélkülünk s kívülünk — bizonyosan nem kevesebb költséggel s érdekeinknek nem kedvező mérvű méltánylásával az államhatalom fogja végrehajtani.“

A társulattá alakulás előkészítéséhez az időjárás is nagy mértékben hozzájárult. Az 1876—1878 években lehullott csapadék mennyisége jelentékenyen felülmulta a

normális mértéket. A Rétköz valóságos tengerré alakult át. De egyre türethetlenebbé vált a helyzet a Nyírségen is. A vármegyei árkok s az egyes birtokosok magán árcai ugyan nagymennyiségű vizet vezettek el a Rétköz felé, csekély méretüknél fogva azonban korántsem voltak alkalmasak arra, hogy a nyíri árterületeket a víztől mentesítsék. Legkevésbé évenként tartó, csapadékos időben, mikor a talajvíz is igen magasra emelkedett.

6. ábra. A demecseri rókakuti szivattyutelep és tápláló csatornája.

IV.

A társulat megalakulása.

Beöthy Lajos kormánybiztos 1879 március 12-re közgyűlésre hívta össze az érdekeltséget, az ideiglenes választmány jelentésének tárgyalása s a társulattá alakulás elhatározása céljából.

Az alakuló közgyűlésen a nyíri birtokosság nagy számban jelent meg. Az egykori jegyzőkönyv szerint jelen voltak: Balogh Magdolna, Bleuer Samu, Bodó Ferenc, Borbély Gáspár, Buday Gyula, Burger Jeremiás, Dessewffy Ottó, Elek Emil, Elek László, Elek Gábor, Fráter Sándor, Fried Izrael, Gaál Elek, Grosz József, gróf Hadik Barkóczy Ilona megbízásából Szesztay Károly, Jármay Márton, Jármay Ödön, Kállay András, Kállay Béni képviselőjében Bodnár István, Kállay Jenő, Kauzsay Károly, gróf Károlyi Tibor képviselőjében Zonáthy Ignác, Kölcsey László, Krasznay Gábor, Krasznay Péter, Lányi Antal, Leveleki Mayer, Leveleki Mór, Leveleki Márton, Liptay Károly, Mailáth György képviselőjében Buday Ferenc, Mezőssy László, Leveleki Molnár Ágoston, Leveleki Molnár György, Morvay Ignác, Nyíry János, Nyíregyháza város képviselőjében Vidliczkay József, Okolicsányi Lajos, Okolicsányi Menyhért, Propper Sámuel, Pscherer József, Pethő Zsigmond, Somossy András, Szegedy István, Szentmiklóssy László, Uray Miklós, gróf Vay Ádám képviselőjében dr. Kola János, Zoltán Ferenc. Zoltán János úgy is mint Szabolcs-vármegye alispánja, Zoltán Ödön, továbbá számos község, közbirtokosság és úrbériség képviselője és Kiszely Károly kir. főmérnök.

Beöthy Lajos kormánybiztos a gyűlést megnyitó beszédében kiemelte, hogy a „nyirvizek jelenlegi, szabályozatlan állapotukban, előntéseik által a megye legvirulóbb területét elborítva, meddön hagyják, hogy a kiáradások folytán a közlekedést megnehezítve, sok helyen lehetlenné és életveszélyessé teszik és hogy a fennmaradó posványok kigőzölgései a közegészségre ártalmasak. A jelen állapot úgy közigazgatási-, közlekedési-, mint közegészségügyi tekintetknél fogva tarthatatlan. Az ideiglenes választmány jelentése a szabályozás terjedelmére és költségére vonatkozó adatokat, lelkiismeretes tüzetességgel ismerteti s ebből megítélhető, hogy a kérdéses szabályozás, úgy a várható eredmény, valamint a fedezendő költségek tekintetében előnyös-e. Felhívja tehát az érdekeltséget, hogy ezek megfontolásával, a törvény által megkívánt módon, nevezetesen az 1871. évi XXXIX. t. c. értelmében társulattá alakulván, a szőnyegen levő szabályozás fontos ügyének, mint saját közvetlen nagy érdekének rendezését s végrehajtását venné át, annál is inkább, miután az ideiglenes választmány munkálatainak megtörténte után, a törvényszerű megalakulást semmiféle ok, vagy körülmény nem gátolja. Nem hallgathatja el azonban azt sem, hogy ha az érdekeltség figyelmen kívül hagyná a jelen állapot által veszélyeztetett és károsított nagy érdekeket és ha a társulástól még ez alkalommal is vonakodnának, előállana az az eset, hogy az érdekeltség irányában az 1874. évi XI. t. c. 11. §-ának értelmében lenne kénytelen eljárni és a törvény szigorát minden követelményeivel az érdekeltség ellenében érvényesíteni“.

Az ideiglenes választmány jelentésében ismertetett költségvetés a teherviselés szempontjából eléggé kedvező kilátásokat nyújtott. Az érdekeltség küszöbön látta régi óhajlásának megvalósulását. Ily körülmények közt a megalakulásnak nem is voltak ellenzői. A közhangulat előidézéséhez azonban mindenesetre hozzájárult az a körül-

mény is, hogy a közgyűlés előtt egy héttel, 3411. szám alatt kiadott intézkedésével a m. kir. közmunka és közlekedésügyi miniszter elrendelte a nyiri folyások elgátolását.

A jelenlevő érdekeltek véleménye csupán arra nézve oszlott meg, hogy a megalakulás már magán a közgyűlésen megtörténjék, vagy csak bizonyos idő múlva. Ez utóbbi indítványt L. Molnár Ágoston tette meg, aki a megalakulás kimondása előtt az árterületek még részletesebb összeírását s „egyedes (specifikus) ártérfejlesztéssel“ s oly munkálattal való kiegészítését kívánta, mely a „földek jelen és szabályozás után remélhető jövedelmezését és ennek alapján a becsértéket ki fogja mutatni“. Szükségesnek tartotta ezen kívül egy alternatív szabályozási terv kidolgozását is, a költségek összehasonlítása céljából.

A jelenlevők 31338 hold árteret képviseltek s ebből a szavazás során L. Molnár Ágoston indítványára mindössze 9266 hold esett. A többi 22072 hold Liptay Károly indítványát fogadta el.

Ezen indítvány értelmében „a nyirvizekkel borított és a vizek kiöntésének alávetett földterületek birtokosai, azon célból, hogy a nyirvizek e károsításának kített földjeiket ármentesítsék, a bemutatott és a nagyméltóságú kir. közmunka s közlekedési minisztérium részéről tárgyalt szabályozási tervezet alapján, azon fentartással, feltétellel és határozott kikötéssel, hogy a tervezetet kiterjeszthesék, megszoríthassák és érdekeikhez képest módosíthassák és hogy a szabályozás s illetve az ármentesítés költségei a nyirvizek által borított, e vizek előntéseinek kített és a célbalevő szabályozással mentesítendő, összes 85093 hold árterület által, közösen és a nyerendő haszon arányában viseltessenek, a közgyűlésen ismertetett törvénycikk értelmében társulattá alakultak s elhatározták, hogy a társulat működését megindítják; kijelentvén és kikötvén, hogy ha a fentebb kikötött feltételek bármelyikében kor-

látoztatnának, a társulatból kilépnek és azt beszüntnek és nem létezőnek kijelentik.“

A közgyűlés megválasztotta a társulat vezetőségét.

Elnök lett székhelyi Mailáth György országbíró,

alelnök : Jármly Ödön,

választmányi tagok :

Borbély Gáspár	Mandel Eduárd
Czóbel Imre	Mezőssy László
gróf Dessewffy Miklós	Nyiri János
Fráter Sándor	Pethő Zsigmond
Gaál Elek	Propper Sámuel
Gencsy Albert	Pscherer József
Héczey László	Okolicsányi Lajos
Kállay András	Uray Miklós
Kállay Jenő	gróf Vay Ádám
gróf Károlyi Tibor	Vidliczkay József
Kauzsay Károly	Vidovich Ferenc
Liptay Károly	Zoltán Ferenc és

Zoltán Ödön.

Az igazgatói teendőkkkel ideiglenesen Jármly Ödön alelnököt bizta meg a közgyűlés, mérnökké pedig Szeszich Lajost választotta meg, „ki a szabályozás és az érdekeltég érdekében tanusított eddigi szolgálatai által is magát különösen érdemessé tette.“

A közgyűlés az érdekeltég hálájának és köszönetének kifejezése mellett bucsuzott el Beöthy Lajostól, aki a társulattá alakulást kimondó határozat folytán, kormánybiztosi megbízatását befejezettnek jelentette ki.

Mailáth György helyett, ki nagy elfoglaltságára hivatkozva, az elnöki tisztet nem vállalta, az 1879 április 18-án tartott közgyűlés gróf Károlyi Tibort választotta meg „egyhangulag és közakarattal“ a társulat elnökévé.

Röviddel a társulat megalakulása után általánossá vált az az óhajtás és pedig nemcsak a Nyírvíz szabályozó-, de a Felső szabolcsi tiszai társulat érdekeltége

részéről is, hogy a gyűjtő főcsatorna építési költségeire vonatkozólag a két társulat előzetes egyezséget létesítsen, amely alkalmas legyen arra, hogy a gyűjtő főcsatorna kiépítése után a két társulat érdekközössége megszűnjék és mindkét társulat szabadabban fejthesse ki tevékenységét a belvizesabályozás terén rá váró feladatok megoldása körül.

Az egyezségi tárgyalások megejtésére megválasztott küldöttségek elnökei, a Felsőszabolcsi tiszai társulat részéről gróf Lónyay Menyhért, a Nyírvíz szabályozó társulat részéről Mailáth György országbíró voltak. Kiküldött meghatalmazottak : a Felsőszabolcsi társulat részéről : Kállay András társulati alelnök, Szögyény Emil társulat igazgató és választmányi tag, Batta Ignác és dr. Szivák Imre, a Nyírvíz szabályozó társulat részéről pedig gróf Károlyi Tibor társulati elnök, Gencsy Károly, Uray Miklós és Fráter Sándor.

Az 1879 szeptember 3-tól kezdődőleg tartott, összesen tíz tárgyalás eredménnyel járt s a kiküldöttek szeptember 16-án Budapesten az egyezséget megkötötték.

Az egyezés szerint a Felsőszabolcsi tiszai ármentesítő társulat teljes felelősség mellett magára vállalta a gyűjtő főcsatornának és mellék építményeinek kiépítését, a m. kir. közmunka és közlekedésügyi minisztérium által felülvizsgált és jóváhagyott terv alapján s elvállalta e létesítmények jövőbeni fenntartását is.

A Nyírvíz szabályozó társulat pedig kötelezte magát arra, hogy az építés és az örök időre való fenntartás költségeihez 250.000 forinttal hozzájárul, olyképen, hogy ezen összeg a Nyírvíz szabályozó társulat hozzájárulását teljesen magában foglalja, tekintet nélkül arra, hogy az építéshez és jövőbeni fenntartáshoz mekkora költség lesz majd szükséges. A gyűjtő főcsatorna tulajdonjoga egyedül a Felső szabolcsi társulatot illeti, a Nyírvíz szabályozó társulat a tulajdonjogról lemond s csak aziránt kíván teljes biztosítást, hogy a gyűjtő főcsatorna az előirt méretek

szerint és úgy építtessék, hogy az a rendszeres csatornázással odavezetendő nyírvizeket biztosan magába fogadni és kártétel nélkül a Tiszába vezetni képes legyen.

A Felsőszabolcsi társulat a munka végrehajtására és a fenntartás eszközzésére nézve teljesen szabad kezet nyer.

Nagy jelentőségű pontja az egyezségnek, hogy a gyűjtő főcsatorna és a nyírvíz szabályozás hiánya miatt eddig felmerült mindennemű ellentétes igényt a két érdekelttség közt ezennel kölcsönösen megszüntnek nyilvánítja. A sok keserűséggel folytatott érdekharc véget ért és a nyírvíz szabályozás kérdése eddigi nehézségeitől teljesen megszabadulván, minden idegen érdektől független, önálló belügyévé vált a nyírt érdekelttségnek.

Ez nyert kifejezést az 1879 október 30-án tartott közgyűlés jegyzőkönyvében is. Az érdekelttség „habár jól tudja, hogy súlyos a teher, amit magára vállal, de szemben azon nemzetgazdasági, közlekedési és közegészségi előnyökkel, melyek a nyírvizek szabályozásától méltán várhatók és azon erkölcsi nyeresemény szempontjából, mely az évtizedeken át meghasonlott kedélyek megnyugtatása, a viszálykodások megszüntetése és a közös érdekekben egyé torrott megyei közönség szellemi békéje érdekében bizton remélhető: az egyezséget helyesléssel tudomásul vette“.

Már az egyezségi tárgyalásokat megelőzően megindult a társulat tevékenysége. A jun. 11-i közgyűlés megalkotta a társulat alapszabályait s ezeket a közmunka és közlekedési miniszter 15404/1879 sz. rendeletével jóváhagyta.

Az 1879 okt. 30-i közgyűlés intézkedett a részletes ártérfejlesztés végrehajtása iránt, ami azért is sürgős volt, mert a m. kir. pénzügyminisztérium 100.000 forintot, visszafizetendő előlegül már ekkorra folyósított ugyan a társulat munkálataira, de további előlegek kiutalását csak arra az esetre helyezte kilátásba, ha a részletes ártérfejlesztés megtörténtével az elkészítendő ártéri telekkönyv rendelke-

zésre fog állani és ennek alapján a kölcsön az érdekelt birtokosokra egyéenként kivethető lesz.

A részletes ártérfejlesztés műveletére vonatkozólag a társulatnak nem igen állott módjában más eljárást választani, mint a helyszinelést, mert amint ezt már az előző években működött ideiglenes választmány is megállapította, a Nyírség sajátságos terep viszonyai mellett a műszaki ártérfejlesztés alkalmazása legalább is rendkívüli nehézséggel járna. Hiszen mindenik völgyeletnek minden egyes medencéjében más és más a nagy vízszin magassága.

Az árterületeket egy elnök, két rendes és két póttagból alakított helyszinelő küldöttség jelölte ki s a társulat mérnöki személyzete részletes felmérés alapján rárajzolta a kataszteri térképekre, egyes községek határában pedig a tagosítási térképekre, ahol t. i. a kataszteri térkép még rendelkezésre nem állott.

A térképekre rávezetett területek minősítése a közgyűlésen elfogadott utasítás szerint történt s az ártérfejlesztési munkálatok eredménye az érdekelttel közölte, hogy az első és másodfoku felszólamlások megtételére alkalmat nyerjenek. Az eljárás 1881 november havában nyert befejezést s a szabályozásnál érdekelt és a terhek viselésére kötelezett ártér egész kiterjedését, 1200 □-örel számított holdakban az alábbiak szerint állapította meg:

ázalgott szántó	7174	hold
jó kaszáló	9631	„
sásos	13288	„
zsombékos	2	„
jó nádas	1351	„
rossz nádas	831	„
viz és mocsár	40699	„

Összesen 72976 hold

Az érdekelt birtokosok száma 6403, az ártéri birtokrészteltek száma 34174.

Az ártérfejlesztés alapján a közgyűlésen gyakorolható szavazatok száma következőleg oszlott meg:

240 birtokos 50 holdon felül	589 szavazat	51266 hold
67 község vagy puszta 50 h. alul	242 „	21710 „

Összesen: 831 szavazat 72976 hold

Az árfejlesztés ellen 593 elsőfoku és 16 másodfoku felszólamlás történt.

Az ártérfejlesztéssel egyidejűleg kezdetét vette az építkezés is.

A Felsőszabolcsi tiszai társulat már 1879 év őszén nagyszámu munkással fogott hozzá a Lónyay-csatornának elnevezett gyűjtő főcsatorna építéséhez.

Ez a munkálat egy év alatt jelentékenyen előrehaladt és így sürgőssé vált a Nyírvíz szabályozó társulat csatornáinak, különösen a közvetlenül a Lónyay-csatornába torkoló főcsatornák alsó szakaszának kiépítése is. A társulat ezt a munkálatot Lachs Gyula és Führer Zsigmond vállalkozókra bizta, köbméterenként 26 és fél krajcár vállalati egységáért. A vállalkozók a IX. és VIII. sz. főfolyás torkolati szakaszát 1880 év őszén munkába vették.

A csatornázás részletes tervei is elkészültek 1881 év őszéig, a Kiszely-féle terv kibővítése alapján.

E tervek szerint csatorna készült volna az ártér minden mellékvölgyében is s a csatornák fenékszintje oly mélységű lett volna, hogy a legmélyebben fekvő árterületek vizei is biztosan s kellő rövid idő alatt lefolyhassanak. Gondoskodás történt arról is, hogy a kisajátítás, a közuti és gazdasági hidak építése tekintetében minden felmerülhető igény méltányos kielégítést nyerhessen.

A részletes terv 1063 km. csatorna építését tette volna szükségessé 2.300.000 frt költségelőirányzattal.

Az 1881 évi november 9-én tartott választmányi ülés a költségelőirányzat tárgyalása során azon meggyőződésre jutott, hogy ezek a költségek az érdekeltség anyagi erejét

meghaladják s így a tervezet megvalósítása elháríthatatlan akadályokba ütközik.

A választmány javaslatára az 1881 december 14-re összehívott közgyűlés utasítást adott a bemutatott tervezet összevonására, szűkebb keretek közt leendő átdolgozására s egyuttal kérelmet terjesztett fel a m. kir. pénzügyminisztériumhoz és belügyminisztériumhoz is, hogy a szabályozást ne csak erkölcsi, hanem anyagi támogatásban is részesítsék, hiszen a szabályozás nemcsak közvetlenül a nyíri birtokosok, de a közlekedés- és közegészségügy és a földadóalap, tehát magasabb állami érdekek szempontjából is lényeges javulást jelent.

Az utasítás értelmében átdolgozott tervezet kisebb szélességű s sekélyebb mélységű, tehát kevesebb vízvezetőképességű csatornaszelvényeket irányzott elő, az alárendeltebb jelentőségű csatornák tulnyomó részét elhagyta, kisajátításra és hidak építésére jelentékenyen kisebb összegeket vett fel.

A tervezett csatornák összes hossza 612 km, a szabályozási költség 1,700,000 frt volt.

Ezt a tervet a közmunka és közlekedésügyi minisztérium felülbírlván, jóváhagyta s 21173/1882. szám alatt azon felhívást intézte a társulathoz, hogy a megvalósításhoz szükségelt összegek beszerzéséről és a munkálatok mielőbbi végrehajtásáról gondoskodják.

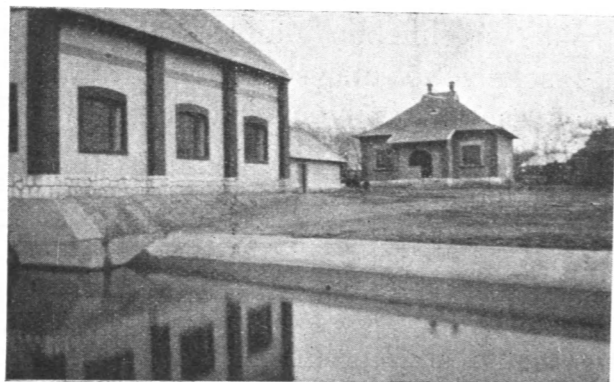
A választmány az átdolgozott tervezetet egyhangú ajánlással terjesztette a közgyűlés elé, dacára annak, hogy a m. kir. pénzügyminisztérium a társulat kérelmét nem teljesítette, mert a leirat szerint ilyennemű segélyezési alap hiányában a szabályozás anyagilag való támogatása az államkormányának nincsen módjában.

Az 1882. évi aug. 15-én tartott közgyűlés szavazás által, 8 szótöbbséggel a választmány javaslatával szemben úgy határozott, hogy a társulat a felmerült nehézségekkel megküzdeni képtelen s kimondja a szabályozás abban-

hagyását, beszüntetését és a már eddig elvállalt kötelezettségek lebonyolítását, likvidálását egy megválasztandó bizottságra bizza.

A Nyírvíz szabályozás szépen megindult ügye ily módon újból megakadt, jóllehet az érdekeltség egy tekintélyes része a szabályozás keresztülvitelét, saját jól felfogott érdekében őszintén óhajtotta.

Az elnökség és a választmány még a közgyűlésen bejelentette lemondását s az ügyek tovább vezetése egy időre teljesen fennakadt.

7. ábra. A demecseri rókakuti szivattyutelep gépháza. Hátterben a tisztiszobás gépészlakóház.

A m. kir. közmunka- és közlekedési miniszter a to-kaji kir. folyammérnöki hivatal jelentése folytán 1882. szeptember 13-án 29.113. sz. alatt leiratot intézett a társulathoz és Szabolcsvármegye közönségéhez is. E leirat szerint a miniszter nem kívánja az 1871: XXXIX. t. c. 24. és 25. és az 1874. XI. t. c. 11. §-ának rendelkezését alkalmazni, vagyis a megkezdett munkálatok folytatásáról és befejezéséről közigazgatási végrehajtás útján gondoskodni, mivel a Nyírvíz szabályozás nem az ármentesítés, hanem kiválóan csakis a talajjavítás céljából lenne kívánatos, de a maga részéről is végrehajtani szándékozik

a közgyűlés azon határozatát, mely az eddigi költségek likvidációjára vonatkozik. S minthogy a felvett kölcsönök és a kötelezettségeken alapuló tartozások 834,588 forintra rugnak, tekintettel ez összeg nagyságára és annak igazságos elosztása érdekében szükségesnek látja a miniszter, hogy a likvidáció végrehajtását az érdekeltség kebeléből választandó bizottság helyett, az 1871. évi XXXIX. t. c. 25. §-a értelmében kormánybiztosra bizza.

8. ábra. A demecseri rókakuti szivattyutelep üzempróbája 1928 évben.

A befogadó Lónyay-csatorna alacsony vízállása miatt a próbához szükséges nyomó magasság nem állott rendelkezésre. Ezért ideiglenes szádfaligáttal körülzárt medencében kellett magasabb vízszint előállítani.

V.

A társulat története Meczner Gyula kormány- biztos működése idején

1882—1895.

A m. kir. közmunka és közlekedésügyi miniszter Meczner Gyula országgyűlési képviselőt nevezte ki kormánybiztosnak, azzal a megbizatással, hogy a társulat közgyűlésén elhatározott likvidációt végrehajtsa.

A kormánybiztos 1882 október 11-re Nyíregyházára közgyűlést hívott össze s ezen az érdekeltség tudomásul vette a likvidációra vonatkozó határozatnak miniszteri jóváhagyását s a kormánybiztos kinevezését.

A közgyűlést követő magánjellelű értekezleten a kormánybiztos kérdést intézett az érdekeltségnek különösen azon tagjaihoz, akik előzőleg a likvidáció mellett kardoskodtak, mily módon gondolják lehetségesnek a 800.000 forintot meghaladó kötelezettségek likvidálásának lebonyolítását. Ezt a tartozást ugyanis egyszerre és haladék nélkül meg kell fizetni, mert az u. n. tiszai alapból csak törvényes alapon működő társulatok kaphatnak kölcsönt, ellenben egy likvidáló érdekeltség abból kölcsönt nem remélhet. Tudomása szerint más olyan alap, amelyből a kormány a likvidáló társulatnak az eddigi tartozások visszafizetésére újabb és pedig hosszulejratu kölcsönt engedélyezhetne, nem létezik. Megbízata értelmében kénytelen a tartozásoknak a folyó és a jövő évben leendő visszafizetésére a kivetést azonnal elkészíttetni s behajtás végett rövidesen kiadni.

A kormánybiztos felhívására megindult tanácskozás során a jelenlevők nagy része kifejezést adott annak, hogy az augusztus 15-i közgyűlésen különben is csak 8 szótöbbséggel hozott határozat tévedésen alapult, az érdekeltség többségének kívánsága a Nyírvíz szabályozásnak keresztül vitele és nem a költségek likvidálása, hiszen az ismertett költségek azonnali visszafizetésére nem is képes. Felkéri a kormánybiztos, hogy egy újabb közgyűlés összehívásával nyújtson módot az érdekeltségnek arra, hogy a valódi helyzetnek most már alaposabb megismerése után érdekeinek megfelelő újabb határozatot hozhasson.

A kormánybiztos ezt a kérelmet örömmel vette tudomásul, de kijelentette, hogy megbízata csak a likvidációra vonatkozik s így csak az esetben érezné magát jogositottnak újabb közgyűlés összehívására, mely az előadottak szerint a likvidáció elejtését és a szabályozás tovább folytatását lenne hivatva kimondani, ha erre az érdekeltség oly tekintélyes része kérné fel, amely biztosítékot nyujtana az óhajtott határozat meghozatalára. Amíg tehát ily értelmű nyilatkozat hozzá nem érkezik, egyedüli feladatának a likvidáció végrehajtását fogja tekinteni.

Erre a kijelentésre a jelenlevők nagyobb része ismételtén úgy nyilatkozott, hogy a társulat érdekeltségére a likvidáció a legnagyobb csapást jelentené, az eddig eszközölt befektetések kihasználásától teljesen meg lenne fosztva, minden maradna a régi, türehtetlen állapotban s az ismertett költségek megfizetése alig elviselhető teherrel, sokakra nézve súlyos igazságtalansággal s előreláthatóan számtalan per és kellemetlenség felidézésével járna. Ezzel szemben a szabályozásnak a már ismert és a minisztérium által is felülbírált és jóváhagyott műszaki terv szerint való keresztülvitele a közlekedési és közegészségügyi előnyökön kívül, az ártéri birtokok jövőbeni hasznavehetősége szempontjából felbecsülhetetlen hasznot

jelentene. Hiszen a szabályozás ma épen olyan mértékben kívánatos és szükséges, valósággal létkérdés, mint aminek azt a társulat megalakulása idején nyilvánította.

Ezek hangoztatásával az érdekeltség nagy része felkérte a kormánybiztost egy újabb közgyűlés összehívására, hogy a likvidáció elejtését és a szabályozás végrehajtását elhatározhassa.

Ily előzmények után ült össze december 4-én a közgyűlés, melyen a szabályozás ellenzőinek szenvedélyes felszólalásai dacára névszerinti szavazás után 288 szavazattal 59 ellenében az érdekeltség a likvidáció elejtését el is határozta, majd újabb névszerinti szavazás utján 187 szavazattal 67 ellenében azt is kimondta, hogy

az ártér elkészített s ugy első, mint másodfokon jóváhagyott telekkönyvét magára kötelezőnek elfogadja, a kötelezettségek teljesítése szempontjából is teljes joghatállyal mindaddig, míg a végrehajtandó haszonarányos osztályozás jogerősen megállapítható lesz ;

az 1881 december 13-i közgyűlés rendelkezése alapján átdolgozott s a minisztérium által felülbírált és jóváhagyott szabályozási tervet úgy egészben, mint részleteiben elfogadja ;

a terv végrehajtására s a fennálló terhek konvertálására szükségelt 1,700.000 forintot az 1880 évi XX. t. c. által alkotott tiszai alaptól kölcsönveszi s a Tiszavölgyi Társulat kötelékébe belép ;

az egyes ártéri birtokosok a kölcsönt adó államkincstárral szemben egymásért szavatosságot vállalnak.

A felterjesztett határozat miniszteri jóváhagyása után a likvidáció megejtésére kinevezett Meczner Gyula kormánybiztos kiküldetése is megszűnt.

1883 február 26-án ismét közgyűlésre ült össze az érdekeltség, hogy az 1,700.000 frt kölcsön felvételéhez szükséges intézkedéseket megtegye, továbbá, hogy az

önkormányzati szervezkedésnek megfelelően elnököt válasszon és a választmányt megalakítsa.

A szervezkedésre azonban sor nem került, mert Mailáth József és társai indítványára a közgyűlés névszerinti szavazással, 199 szavazattal 106 ellenében úgy határozott, hogy az érdekeltség a Nyírvíz szabályozás végrehajtásának idejére autonóm jogairól lemond s

„felkéri a közmunka és közlekedési minisztert, hogy ezen időre kormánybiztost nevezzen ki, aki minden érdeken felül álló független állásában összpontosítva mindazon jogokat, melyeket az 1871 : XXXIX. és 1874 : XI. t. cikknek a társulati működés feletti hatósági felügyeletre és ellenőrzésre vonatkozó szakaszai a közigazgatási hatóság fejének és az alapszabályok az elnöknek, a közgyűlésnek és a választmánynak fenntartanak, esetleg a szabályozás érdekében s annak folyamán szükséges különleges jogkörrel is felruházva, — az érdekeltség kebeléből alakítandó s konzultatív joggal felruházott bizalmi tanács támogatásával a társulat ügyeit intézze, a szabályozást végrehajtsa s ennek bevégezte után a miniszternek működéséről beszámolván, az ügyek további vezetését az összehívandó közgyűlésnek tegye le kezeibe“.

A miniszter a közgyűlés határozatának megfelelően intézkedett s a kívánt hatáskörrel felruházva, Meczner Gyulát kormánybiztosi minőségében megerősítette.

Meczner Gyula 12 és fél évig állott a társulat élén.

Kiküldetéséhez az érdekeltség abban a reményben ragaszkodott, hogy a Nyírség sajátos viszonyai között a szabályozásnak lehető gyorsasággal és minden melléktekinteten felül álló eljárással való végrehajtására, kormánybiztosi minőségben, egy arra rátermett férfiú valóban képes lesz. míg „az önkormányzati eljárás, mint az elmúlt három év tapasztalatai igazolják, sok esetben időt és anyagi erőt fogyaszt s számos nehézséggel és akadállyal jár.“

Meczner Gyula működésével a hozzáfűzött reményeket teljesen valóra is váltotta.

Az 1883-mal kezdődő éveket méltán nevezhetjük a társulat történetében az alkotás korszakának.

A Lónyay-csatorna építését a Felsőszabolcsi tiszai társulat ekkorra már befejezte s 1882. november havában

9. ábra. A berkeszi főfolyás a Lónyay-csatornába való betorkolásánál.
(Szabó Nándor miniszteri tanácsos felvétele.)

a csatorna műszaki felülvizsgálása is megtörtént. Megszűnt tehát az a nehézség, ami régen a nyíri csatornák létesítésének fő akadályá volt.

A kormánybiztos és a mellette működő bizalmi tanács nagy eréllyel látott hozzá a munkálatok végrehajtásához.

A bizalmi tanács tagjai voltak: Kállay András, gróf Károlyi Tibor, Liptay Károly, Meskó László, Nyiry János, Okolicsányi Lajos, Propper Sámuel, Pscherer József, Szesztay Károly, Szoboszlay Károly, Sztárek Ferenc és Zoltán János Szabolcsvármegye alispánja.

Három év alatt elkészült a tervezett 612 km. helyett, összesen 750 km. hosszúságu csatornahálózat, 3,308,426 m³. földmozdítással s időnként 2000, sőt 4000 földmunkás (kubikos) alkalmazása mellett.

Pedig a helyi viszonyok között elég nehézséggel kellett megküzdeni. Az építés idejében, az alig elmúlt csapadékos évek hatása alatt, az ártereket még rendkívül magas víz borította s az egyes medencék vizének leeresztése és a csatornák ásása csak fokozatosan, szakasról-szakaszra haladva volt lehetséges.

És alig készültek el a csatornák, máris újabb kérdés vált megoldásra, nevezetesen a Lónyay-csatorna medre oly mértékben feliszapolódott, hogy a Nyírvíz-csatornák folyó víz befogadására csak korlátolt mérvben volt képes. Természetesen ennek következtében a Lónyay-csatornába torkoló Nyírvíz-csatornák legalsó szakaszán egyidejűleg, bizonyos hosszúságban ugyancsak iszaplerakódások képződtek.

A Felső szabolcsi tiszai társulat az iszap eltávolítására nem volt hajlandó, mert arra hivatkozott, hogy az iszaplerakódás legnagyobb részben a nyíri folyások hordalékából állott elő, ezért annak eltávolítása költségeihez a Nyírvíz szabályozó társulatnak is hozzá kell járulnia.

A Nyírvíz szabályozó társulat ezzel szemben egyezségen alapuló szerződésre hivatkozott, melynek értelmében a Lónyay-csatorna fentartására a Felső szabolcsi társulat köteles.

A Bertalan Lajos országos középítészeti felügyelő vezetésével megtartott helyszíni vizsgálat, melyen a két társulat küldöttei is résztvettek, a 13.672—1886. sz. leiratot

eredményezte, mely mindkét társulatot kötelezte, hogy a saját munkaterein képződött iszapot külön-külön, kiki a maga költségén távolíttassa el.

Egyre sürgetőbbek léptek fel azoknak az árterületeknek birtokosai is, akiknek birtokát az elkészült csatornák nem érintették. Ugyanis dacára annak, hogy a tervezett 612 km. helyett 750 km. csatornahálózat létesült, még mintegy 12000 hold ártéri terület mentesítés nélkül maradt, vagy legalább is olyan helyzetben, hogy a szabályozásnak vajmi kevés hasznát látta.

Úgy a kormánybiztos, mint a mellette működő bizalmi tanács abban a meggyőződésben volt, hogy a kérelmezett szivárgó csatornák elhagyása maga után vonná ezeknek az árterületeknek a társulati terhek viselése alól szükséges felmentését. Ez pedig azt jelentené, hogy a fennálló tartozások az így megkisebbedő árterületre oly terhet rónának, amit elviselni alig lenne képes. Másrésztől a felvett ártér egy ily jelentékeny részének kihagyása egyenesen ellenkeznék az alapszabályokkal is. A pótcsatornázást tehát közös teherviselés mellett mindenesetre végre kell hajtani.

Szeszich Lajos a társulat főmérnöke a miniszteri biztoshoz intézett jelentésében a kiemelendő iszap mennyiségét 46187 m³-re, a szükséges költséget pedig 100,000 forintra, továbbá 100 km. új szivárgó költségét 200,000 forintra irányozta elő.

A kormánybiztosi bizalmi tanács javasolta, hogy az így szükséges kb. 300,000 forint kölcsön megszavazása végett a közgyűlés összehívassék.

A július 12-re összehívott közgyűlés az iszapkiemelésre részletes tervek alapján előirányozott összeget, pontosabban 91,000 forintot megszavazta s a társulat ezt a munkálatot rövidesen el is végeztette.

A pótcsatornázásra szükséges összeget ellenben a közgyűlés megszavazni nem volt hajlandó, hanem aggo-

dalmának adott kifejezést az előirányozott csatornák szükséges volta s a költségvetés helyessége iránt s a maga kebeléből 12 tagu bizottságot küldött ki, azzal a feladattal, hogy ez aggodalmuk tekintetében tartson vizsgálatot s annak eredményéről jelentést tegyen. A kormánybiztost pedig felkérte, hogy a jelentés beérkezése után a még szükséges csatornák költségének megszavazása céljából az érdekeltséget újabb közgyűlésre hívja össze.

A pótcsatornák részletes terve a kiküldött bizottság javaslata szerint elkészült s 160 km. hosszú új csatornát ölelt fel 640835 m³ földmozdítással s a szükséges költséget 250,000 forintban irányozta elő.

A bizottság a tervezett 22 krajcár köbméterenkénti egységárat tulságosnak ítélte, de mert ennek leszállításáért a felelősséget nem vállalhatta, ez ellen kifogást nem tett.

Minthogy azonban a részletes terv az addigi előirányzathoz képest 40000 m³-rel több föld kiemelését és 50,000 forinttal nagyobb költséget vett számításba és egyes részletek ellen is észrevételek merültek fel, a bizottság a kormánybiztos útján a minisztertől szakértő kiküldését kérte a helyszínére, aki a felemlített részletek és a vonalak kitűzésének helyessége tekintetében a tervezetet felülbírálja.

Bertalan Lajos középítészeti felügyelő véleménye alapján a közmunka és közlekedésügyi miniszter 1887 január 9-én 47400/1886. szám alatt kiadott rendeletében értesítette a társulatot, hogy a pótcsatornázás tervezete ellen, általánosságban véve, műszaki szempontból észrevétel nem forog fenn; s minthogy a pótcsatornák ügyének felülvizsgálására kiküldött bizottság semmi oly fontos körülményt nem derített fel, mely a munkálat módosítását elodázását, vagy felhagyását indokoltá tenné, más részről pedig a pótcsatornák létesítésének elhalasztása nemcsak azon, mintegy 12000 hold ártéri terület birtokosait sújtaná, kiknek érdeke ezen munkálat végrehajtását meg-

kivánja, hanem a többi ártéri birtokosoknak nagyobb megterhelését is maga után vonná, a pótcsatornák kiépítését az érdekeltség egyeteme érdekében elmaradhatatlannak tartja és utasította a társulat kormánybiztosát, hogy a pótcsatornázás tervét illetékes eljárás, vagyis közszemlére való kitétel s elsőfoku határozathozatal végett Szabolcsvármegye alispánjához áttegye és intézkedjék az iránt is, hogy azon esetre, ha az érdekeltség, a szükséges kölcsönt meg nem szavazná, a tervezett munkák mielőbbi végrehajtása kivetés útján fogatosítható legyen.

A bizottság értesülvén a miniszteri rendeletről, mely a pótcsatornázást közigazgatási uton is végrehajtandónak nyilvánította, „e tekintetben hangsúlyozott neheztelésének kimondása mellett” működését befejezettnek jelentette ki s az eljárásáról szóló jelentését a kormánybiztoshoz be-terjesztette.

A közszemlére tett tervek a hatósági engedélyezés után, a minisztérium 13772/1887. sz. rendeletével jóváhagyást nyertek s e leirat azok végrehajtását újból elrendelte.

A munkálatokhoz szükséges 250,000 frt. kölcsönt az 1887 július 7-én tartott közgyűlés szavazta meg, az építkezést azonban a kölcsön felvétele után nem lehetett azonnal megindítani, mert 1888 év tavaszán rendkívül magas vizállás következett be.

A munkálatok 1888 június havában indultak meg s 1890 év folyamán nyertek befejezést.

Az 1888 év tavaszi árvíz rendkívüli magassága szükségessé tette a Lónyay-csatorna mindkét oldali védőtöltésének felmagasítását s azzal együtt szükségessé vált a Nyírvíz társulat főcsatornáinak torkolati szakaszán levő védőtöltések magasabbra építése is. Ez utóbbi munkálatot a 29109/1888 sz. miniszteri leirat is elrendelte s a kormánybiztos ugyancsak a főcsatornázásra felvett kölcsönbővégeztette el.

A társulat által végzett szabályozási munkálatokat a közmunka és közlekedésügyi minisztérium részéről Bertalan Lajos műszaki tanácsos vizsgálta felül 1888 május havában, Munczhart József kir. mérnök segédkezésével.

A pótcsatornák és töltés magasítások felülvizsgálata 1893 március havában történt meg s azt a m. kir. földmivelésügyi minisztérium részéről Paksy József vízepítési kerületi felügyelő teljesítette.

Meczner Gyula megbízatása első éveiben eléggé heves ellenzékkel állott szemben, igazságos és tapintatos eljárása folytán idővel az ellentétek éle egyre inkább letompult s működése utolsó szakában az egész érdekeltség részéről általános tisztelet és szeretet nyilatkozott meg, a társulat vezetésére valóban hivatott egyénisége iránt

Bizonysága ennek, hogy mikor a szabályozó munkálatok elvégeztével kormánybiztosi megbízatását befejezettnek látta az 1890 április 4-én tartott érdekeltségi gyűlés Bátor Podmaniczky Géza, Kállay András, Zoltán János és Gaál Elek indítványára egyhangulag kérte fel, hogy a társulati ügyek elrendezésének végső szakában közreműködését a társulattól ne vonja meg s a haszonarányos osztályozást is végrehajtani és befejezni sziveskedjék.

Az osztályozást már ekkor türelmetlenül várta az érdekeltség nagyobb része, abban a meggyőződésben, hogy a viselendő terhek igazságos elosztása csak ily eljárás alapján lehetséges. Voltak az osztályozásnak ellenzői is, akik a járulékok fizetésére az ártéri területek kiterjedése arányában idáig is eszközölt kivétési eljárást továbbra is megfelelőnek tartották s a nagy fáradságot és költséget igénylő osztályozási munkálat mellőzését kívánták.

A kétféle felfogásból eredő ellentét már az 1885 március 16-án tartott gyűlésben is megnyilatkozott. Erre a gyűlésre a kormánybiztos azért hívta össze az érdekeltséget, hogy a társulat alapszabályainak módosítására

kidolgozott tervezetet meghallgassa és arra nézve észrevételeit megtehesse. Az alapszabály tervezet 7. §-a arra nézve tartalmazott intézkedéseket, hogy az ártérjárulékok kivetése haszonarányos osztályozás alapján megállapítandó teherviselési kulcs szerint történjék.

A felszólalók közül többen az osztályozás mellőzését követelték, mások ezzel szemben azt, hogy az osztályozás minden 10 évben megújíttassék, „nem lévén hajlandók a holdankénti egyenlő teherviseléssel járó előnyöket mások hátrányára sem elfogadni, sem másokat a magok hátrányára jogtalan előnyökben részesíteni“.

A társulati ártér alsóbb részein a szabályozás ekkorra már megtörtént, de a völgyek felsőbb részein tervezett csatornaszakaszok megépítése még hátra volt.

Az érdekeltek egy része az osztályozás fokozatos végrehajtásához és életbeléptetéséhez ragaszkodott, hogy az, a már szabályozásban részesült árterületeken a munkálatok befejezése előtt is, minél előbb megvalósíttassék.

Ezen a gyűlésen résztvett dr. Tisza István is, a későbbi nagy államférfiu, kinek alakja ma már a történelemé s akinek emlékét a nemzet a vértanuk dicsfényétől övezve zárta szívébe.

Tisza Istvánnak Szakoly község határában levő birtoka tartozott a társulat kötelékébe. A társulat gyűlésein azelőtt nem s később is csak még egy ízben jelent meg.

Az osztályozásról folyt vita során Tisza István is felszólalt. Hivatali elődömtől, néhay Kálnay Zoltántól, a társulat akkori mérnökétől tudom, hogy Tisza felszólalásával a jelenvoltak mindenkének figyelmét egyszerre magára vonta.

S mintha csak a jövőbe láttak volna, számosan megjegyezték, hogy erre az ifjura még nagy szerep vár a magyar közélet fórumán.

Tiszát 1886-ban választották először képviselővé. A gyűlés idejében még nem töltötte be 24-ik életévét s nyilván ekkor kezdett közügyekkel foglalkozni.

Felszólalásáról a gyűlés jegyzőkönyvében a következők olvashatók :

„Dr. Tisza István úgy látja, hogy a kérdésnek a haszonarányos osztályozásra vonatkozó része teljesen meg van oldva s az általánosan elfogadtatott, — azonban ezen osztályozás megejtése, nézete szerint a későbbi idők feladata, jogában állván azt vagy a kormánybiztosnak, vagy a társulatnak bármikor később eszközölni. Részéről minden esetre helytelennek tartja az időnkénti s többszörös osztályozást, — ez a birtok forgalom s a hitelképesség akadályát képezhetné változható és meg nem állapított voltánál fogva, — sujtva látja általa még a magán szorgalmat is, minél fogva indítványozza az eredeti szöveg meghagyását s elfogadását, már azon okból is, mivel az itt felhozottakat annyira a részletekre kiterjedőknek tartja, hogy azok alapszabályban nézete szerint helyet nem foglalhatnak“.

Az érdekeltség tulnyomó többséggel a felszólalás értelmében határozott is s a haszonarányos osztályozás elve az alapszabályokba felvételre.

Az érdekeltség 1890 ápril. 24-én megtartott s fentebb már említett közgyűlése az osztályozásra vonatkozó elveket és az eljárás szabályait megalkotta s ennek alapján a kormánybiztos az eljárás végrehajtását elrendelte.

A társulat megalakulása idején végzett ártérfejlesztéssel az árterületeknek nemcsak a felmérése és térképezése történt meg, hanem azok minőségéről és művelési ágáról is kimutatás készült.

Az osztályozási eljárás megállapította az árterületeknek a nyírvíz szabályozás folytán megváltozott minőségét és művelési ágát s ezt az ártérfejlesztéskor talált, szabá-

lyozás előtti minőséggel és művelési ággal összehasonlította.

Ez összehasonlítás mutatta meg a szabályozás eredményét.

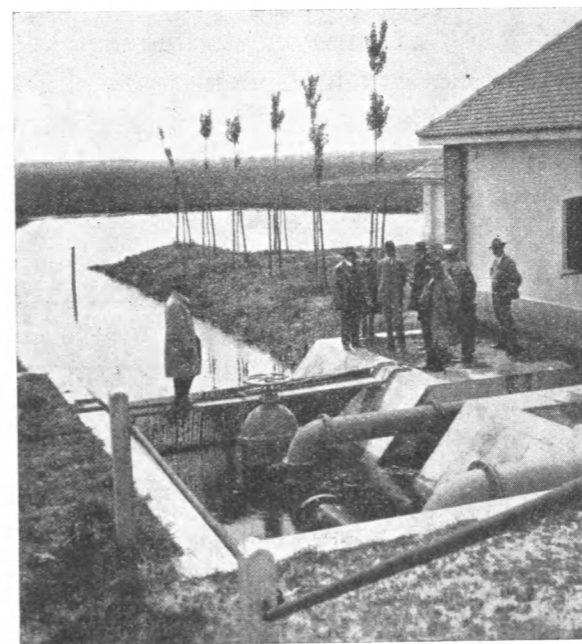
Az osztályozás megkülönböztette a szabályozásnak közvetlen és közvetett uton elért eredményeit.

A közvetlen eredmények azok, amelyek az egyes területek közvetlen csatornázása s ez után történt mentesítése folytán állottak elő.

A közvetett uton előállott eredmények pedig azok, amelyek az egyes vízgyűjtő területek völgyein a szabályozás előtt fennállott — általános nagy vízszinnek leszálítása, illetve teljes eltüntetése folytán jelentkeztek. Mivel pedig „a jog s igazság elvitázhatatlan követelménye az, mondja az osztályozásra vonatkozó szabályzat, hogy minden oly terület, mely a szabályozás által, bármi kismérvü — habár közvetett uton előállott — javulást s helyzetének előnyösebb alakulását nyervén meg, a szabályozás költségeinek arányosan reá eső részét viselni tartozik: — önként következik, hogy az egy és ugyanazon völgyrendszerhez tartozó oly területek, melyek az alapártérfejlesztés alkalmával minőség és terménység szerint ártérül már felvételtek, ha a közvetlen levezetést nyert fővölgytől egyes magaslatok, vagy fensikok által elkülönítve állanak is, de egyébként azokra a helyzet javulása elvitázhatatlan, miután a nagy vízszin teljes eltüntetése folytán, az ily területektől az azokat a földszine alatt átható és tápláló víz — mint ok — elvonatott, továbbra is ártérül minősítendő és a költségeknek arányos viselésére kötelezendők“.

Az osztályozás alapján tehát a társulat terheinek viseléséhez hozzájárulnak azok a területek is, amelyeken a társulat csatornát nem épített s amelyekről az összegyűlt víz csak földalatti szivárgással távozhat el,

Az osztályozó szabályzat azonban különbséget tett az osztályfokok alkalmazásánál a közvetett és a közvetlen uton elért eredmények között, Ha ugyanis két különböző árterület minősége és művelési ága a szabályozás folytán egyforma mértékben változott meg, azt a területet, mely a legközelebbi csatárnától is magaslatlalt van elválasztva, egy fokkal alacsonyabb osztályba sorozták, mint azt a másik területet, amelyen a csatorna közvetlenül végigvonul.

10. ábra. A mágai szivattyutelep a tápláló csatorna felől.
(Szabó Nándor miniszteri tanácsos felvétele.)

A kétféle uton mentesített terület ezen megkülönböztetése kétségkívül nagyon indokolt, később azonban sok vitára adott alkalmat, azon cimen, hogy a csak közvetett uton mentesített területek birtokosai a megkülönböztetés mérvét tulságosan csekélynek, vagyis a rájuk rótt hozzájárulás összegét aránytalanul magasnak itélték, a közvetlen levezetést nyert területekre jutó járulékhöz képest.

Hasonló kedvezésben részesültek az osztályozás szabályzata szerint még

a) a Lónyay-csatorna és a nyíri főcsatornák védtöltései mellett elterülő ártéri medencék, melyek a magas vízállás idején átszivárgásnak vannak kitéve;

b) A Lónyay-csatornába csőzsilipen betorkoló nyírvíz-csatornák legelső szakasza mentén fekvő árterek, melyek a Lónyay-csatorna magas vízállása idején, mikor t. i. a csőzsilipet zárva kell tartani, az egész völgy szabadon odafolyó víztömegének medencéjéül szolgálnak mindaddig, míg csak a Lónyay-csatorna megfelelő apadása a csőzsilip felnyitását lehetővé nem teszi. Ez az osztályozási kedvezmény sem mutatkozott később elegendőnek s ezen medencék mentesítéséről kellett a legújabb időkben szivattyutelepek létesítése útján gondoskodni.

c) a szabályozás előtt „sűrű, nagy zombékokkal ellepett területek, ha azok a szabályozás folytán helyi fekvésük és talajminőségüknek fogva magasabb gazdasági művelhetésre alkalmassá váltak.” (Tudvalevőleg a zombékok eltávolítása tetemes költséggel jár.)

d) a közvetlen mellettök elvonuló csatorna fenekénél mélyebb fekvésű s legalább 50 cm. mély vízzel borított árterületek.

Az ártérfejlesztésnél ártérbe sorozott, de a szabályozás után is legalább 50 cm. magas vízzel borított sikterületeket, melyeket még augusztus hóban sem lehetett a felállított osztályfokok egyikébe sem minősíteni, az ártérből nem hagyták ugyan ki, de minőségük megváltoztáig ártéri adómentesnek nyilvánították.

A szabályzat szerint az osztályozott becshold alapegységül az 1200 □-öles hold szolgált. Ezzel a területi egységgel számítandók azok a területek, amelyek minősége a szabályozás folytán legtöbbet javult.

A szabályzat ehhez viszonyítva, fokenként emelkedő területtel még öt további osztályfokot állapított meg:

első osztályu becshold	1200 □-öl
második „ „	1600 „
harmadik „ „	2400 „
negyedik „ „	3600 „
ötödik „ „	6000 „
hatodik „ „	8000 „

A szabályzat az egyes osztályfokok alkalmazására részletes előírásokat tartalmaz.

11. ábra. A kemecei szivattyutelep betonnal burkolt tápláló csatornája.
(Szabó Nándor miniszteri tanácsos felvétele.)

Az osztályozó bizottság elnöke: Nyíry János volt. Bizottsági tagok: Gaál Elek, Okolicsányi Lajos, Pscherer József és Propper Sámuel, később még Szunyoghy Imre voltak.

Az osztályozás 1890 május havától 1892 június végéig tartott, 1894 szeptemberéig pedig elkészült az osztályozáson alapuló ártéri telekkönyv és annak alapján összeállították az egyéni birtokleveket is.

Az osztályozás eredménye :

11786. 396	I. osztályu	becshold
10674. 540	II.	„ „
9620. 754	III.	„ „
6063. 697	IV.	„ „
1038. 870	V.	„ „
327. 647	VI.	„ „

Összesen : 39511. 904 becshold

E becsholdmennyiségnek megfelelő ártér : .. 70816 hold
 ártéri adómentes terület : ... .. 1784 „
 kisajátított terület : ... .. 1276 „

Összesen : 73876 hold.

Ez a terület 65 község és puszta határában fekszik s közel 25000 birtokos tulajdona.

A társulati járulékok kivetése ettől kezdve a haszonarányosan osztályozott becsholdak alapján történik.

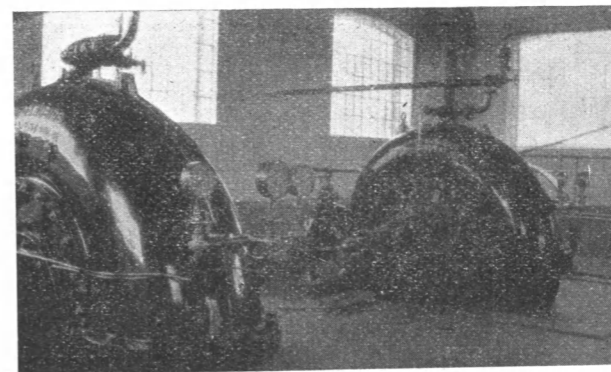
Meg kellett ejteni a leszámolást is, az előzőleg az ártéri holdak száma után átlagosan történt befizetésekre az osztályozott holdak szerint fizetendő járulékoknak megfelelően. Ez 5 évre visszamenőleg történt. Hosszabb időre való leszámolás igen nehéz és bonyolult feladat lett volna.

A haszonarányos osztályozás befejezése óta az alapszabályok a közgyűlésen gyakorolható önálló szavazathoz szükséges ártéri birtok területét 100 becsholdban állapítják meg.

A haszonarányos osztályozás végrehajtásával Meczner Gyula kormánybiztosi megbízását teljesen befejezte s a m. kir. földmívelésügyi miniszter 76117. V. 2. sz. rendelete a társulati önkormányzat visszaállítását engedélyezte.

Meczner Gyulától az 1895 március 28-án tartott szervekedő közgyűlésen bucsuzott el az érdekeltség s mély hálájának és elismerésének Bogáthy József alább következő beszéde adott kifejezést :

„Midőn Nagyságod 12 és fél évvel ezelőtt a kormánybiztosi állásra kineveztetett és zilált viszonyok közt levő társulatunk ügyeinek vezetését átvenni méltóztatott, ez valójában — elnökünk lemondása folytán — a belviszályok, izgatottság, fejetlenség és rendezetlenség szomorú, deprimáló képét nyújtotta s mégis sokan, — sőt legtöbben — idegenkedéssel és aggodással néztek a kormánybiztosi működés elé ; mert a kormánybiztosi intézmény, mint önuralomra, egyéni megítélésre alapított hatalmi állás, oly férfi kezében, ki erőszakot akarva alkalmazni a felmerülő bajok és akadályok megoldására, ki sem jobbra, sem balra nem tekintve, csak autokrata hajlamainak, vagy

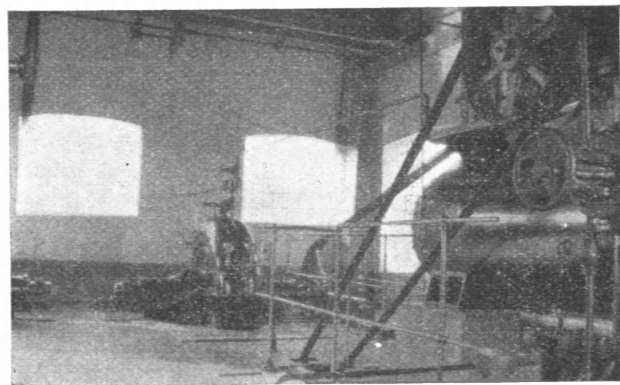
12. ábra. A demecseri rökakuti szivattyutelep körszivattyúi.

szeszélyeinek engedve, mint gordiusi csomót vágta volna keresztül az elébe tornyosuló bajokat, — társulatunk részére végzetessé válhatott volna s nagy részben anyagi romlásunkat idézhette volna elő ; — ámde rövid idő múltán már a bizalom és megnyugvás érzete hatotta át kebleinket, felismerve Nagyságod kiváló egyéniségét s tehetségét, ki sima, szívélyes modorával, atyai jóindulatával, bölcs megfontolásával a társulat minden ügyében való járatosságával és bő tapasztalataival mihamar társulatunk megfeneklett szekerét a rendes kerékvágásba terelni képes volt. És valóban óriási munka nézett Nagyságod elé, de

lelkes buzgósága, lelkiismeretes fáradhatatlansága és szorgalma mindeneken diadalmaskodott“.

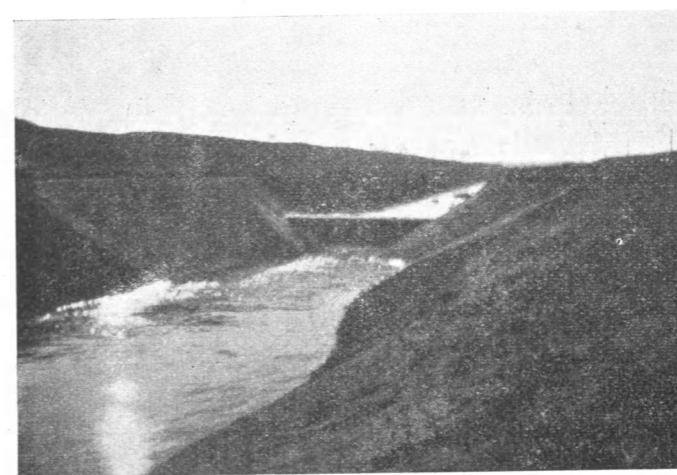
„A viszonyainknak megfelelő, újból átdolgozott tervek megállapítván, beszerezte Nagyságod a szükséges fedezetet, kisajátította méltányos feltételek mellett a csatornához szükséges területeket és végrehajtotta az országban páratlanul álló, közel 1000 kilométer hosszra kiterjedő csatorna rendszerünk kiépítését úgy, hogy aki ma összehasonlítja Szabolcsvármegye külképét a 12 év előtti állapotokkal, lehetetlen, hogy a legnagyobb elismeréssel ne adózzon ezen nagy mű végrehajtásának. Nagyságod nem-

13. ábra. A demecseri rókakuti szivattyutelep gépberendezése.

csak vizeinket szabályozta, de szabályozta összes gazdasági, egészségügyi és közlekedési viszonyainkat, szántóföldjeink értéke megkétszereződött, egészségi viszonyaink igen tetemesen javultak, közlekedési utaink pedig civilizált állapotba jutottak. Mindenfelé, nemcsak nagy országútjainkon, de dűlőutainkon is szolidul épített hidak hirdetik, hogy itt rendezett állapotok uralkodnak. Csak az, ki mélyebben bepillantott ez óriási mű egyes részleteibe, képes megítélni azt a nagy szolgálatot, mit Nagyságod úgy társulatunk, mint megyénk érdekében tett.“

„Ma, midőn az önkormányzat ismét visszaadatott nekünk és így öröm kell, hogy dagassza keblünket, mégis szomorúság fog el mindnyájunkat, mert bucsuznunk kell Nagyságodtól, ki 12 és fél éven át gonviselőnk, szeretve tisztelt vezérünk, apánk és gyámolunk volt. Meghatottságtól eltelve veszünk bucsut és megköszönjük ugy élőszóval, mint írásban Nagyságod sok és elvitázhatatlan érdemeit, jóindulatát és megörökítjük emlékét az utókor számára is...“

14. ábra. Vizlépcső a kótaji főfolyás torkolati szakaszán. Épült 1928 évben.

VI.

A társulat története az autonómia visszaállítás után

1895—1929.

Az érdekeltség az 1895 március 28-án tartott közgyűlésében Meczner Gyulától elbucsuzván, a visszanyert önkormányzatnak megfelelően megtörtént a társulat újjászervezése.

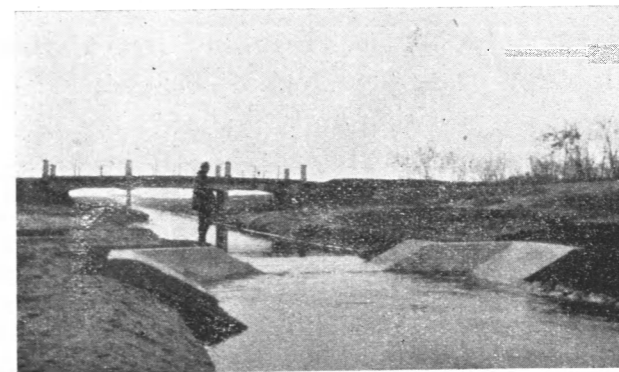
Elnökké egyhangulag gróf Károlyi Tibort választották meg, kinek bölcs vezetése alatt a társulat bizalommal és megnyugvással tekintett a jövő elé.

Aelnök Gaál Elek, a választmány tagjai pedig dr. Bodnár István, Bogáthy József, Gencsy Albert, Gencsy Béla, Jármay Ödön, dr. Kállay Rudolf, Lányi Antal, Liptay Béla, gróf Mailáth József, Mándy Ignác, Propper Sámuel és Weisz Lipót lettek.

Az új vezetőség első és legfontosabb feladatának tekintette a társulat tartozásainak konvertálását.

Az autonómia visszaállítása idején a Tisza-szegedi alapból felvett kölcsön és egyéb, kisebb tartozások összege 1,977,422 forint volt. E tartozások visszafizetése céljából a társulat a Magyar Földhitelintézettől 2,200,000 forint összegű kölcsönt vett fel, amely 50 év alatt, utólagosan esedékes félévi részletekben volt törlesztendő, 4.75% tőketörlesztéssel. A záloglevelek értékesítése 97% árfolyamon történt. A kölcsön összegéből a hitelező intézet 10%-ot, vagyis 220,000 forintot óvadékként visszatartott.

A régi kölcsön törlesztési járuléka haszonarányosan osztályozott ártéri becsholdanként 3 forint 12 kr. volt, a földhitelintézeti kölcsön után pedig 2 forint 78 kr.-t kellett fizetni. A konverzió tehát az érdekeltség teherviselését becsholdanként 34 krajcárral, mintegy 11%-kal apasztotta. Ezenkívül azzal a kedvező eredménnyel is járt, hogy a Tisza-szegedi alapnak visszafizetett kölcsön biztosítékát a társulat visszakapta s ezzel alapot nyert a csatornában felgyűlt, nagymennyiségű iszap kiemelésére és arra, hogy egyes csatornaszakaszokon az eredetileg létesített mederfeneket mélyebbre helyezhesse. Ezeket a munkála-

15. ábra. A kemecei főfolyás 1. sz. vízlépcsője, magas alsó vízállásnál. Épült 1928 évben. Háttérben a kemecei vasbeton közúti híd.

tokat a társulat tulnyomó részben az 1897—98. években végezte el s ez időtájt a csatornahálózatot néhány kisebb méretű új szivárgó csatornával ki is egészítette. Ugyanekkor lemélyítette a társulat, Nyiregyháza város kívánságára, a kótaji főfolyásnak (Ér folyó) a város belterületén keresztülvonuló szakaszát. Minthogy azonban e helyen a csatorna már meglevő mélysége, a mezőgazdasági művelés szempontjából, az árterületek mentesítésére teljesen megfelelő volt s a lemélyítést csupán az. u. n. Érkert városrészen meginduló építkezések tették kívánatosná, ez okból a 10428 m³ földmozdítással járt munkálat költségét (2172 forint) a város viselte.

A kölcsön konverzációjánál is nagyobb jelentőséggel bírt az érdekeltségre nézve a szabályozás költségeinek likvidációja és ennek alapján az adóvisszatérítés megállapítása.

Azon volt földadómentes területekre, melyek csak a társulat létesítette vízművek talajjavító hatása folytán váltak gazdaságilag használható- és így adóköteles birtokrészekké, már a m. kir. pénzügyminiszter 10110 1896. sz. rendelete adómentességet biztosított az 1895—1909. évekre, vagyis 15 esztendőre.

A szabályozási költségek likvidálását a miniszter 1901 április 9-én rendelte el, 19571. szám alatt. A Benkő Gyula miniszteri osztálytanácsos vezetése alatt működő likvidációs bizottság a társulat vízi munkálataira 1879—1893 években fordított alapbefektetés összegét 176.314 ft. 25 kr.-ban, a vízi művek fenntartásának egy évi átlagos költségét pedig, az 1894—1899 évben teljesített kiadások alapján 42.147 ft. 95 kr.-ban állapította meg.

Az 1889 : XXIX. t. c. 1. §-a értelmében az adóvisszatérítés megállapításánál vízi művek költségének tekintendő: a befektetett alaptőke 5%-a, hozzáadva ehhez a fenntartásra hat éven át fordított költségeknek egy évi átlagát.

A társulat esetében:

1,763.141.25 ft. alaptőke 5%-a ...	88.157.06 ft.
egy évi fenntartási költség	42.417.95 „

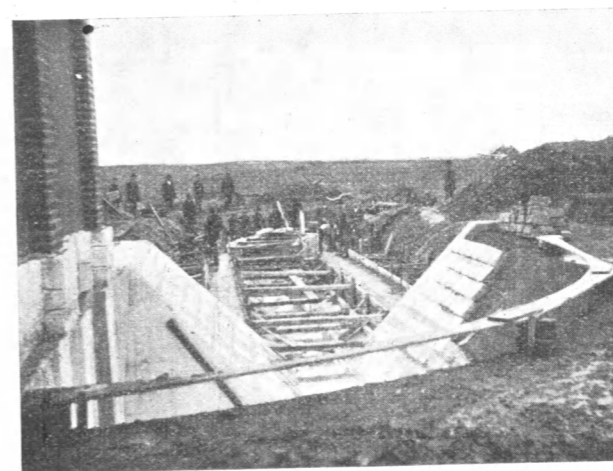
a vízi művek költsége: 130.575.01 ft.

A törvény szerint visszatérítendő 25.5% földadó és ennek 30% általános jövedelmi pótdója, ami 25.5% után 7.65%-ot jelent. Visszatérítendő volt tehát összesen 33.15%, ami 130.575.01 ft. költség után számítva 43.285.61 ft.-nak felelt meg.

Ily összegű adóvisszatérítésre azonban csak az esetben lehetett igénye a társulatnak, ha a kötelékébe tartozó árterületek kataszteri tiszta jövedelmének 80%-a a vízi művek 130.575.01 ft. költségének összegét meghaladja, vagy legalább is eléri.

Tényleg pedig csak 114.954.75 ft. volt az árterületeknek, a szabályozás talajjavító hatása figyelembevételével megállapított tisztajövedelme s ezen összeg 80%-a, vagyis 91.675.80 forint lényegesen kevesebb volt a fentirt költségnél.

Ez okból a pénzügyminiszter a társulat részére nem 43.285.61 forintot, hanem csupán 30.390.73 forintot engedélyezett adóvisszatérítés címén, amely utóbbi összeg t. i. a kataszteri tisztajövedelem 80%-ának megfelelő 91.675.80 forint költség 33.15%-ával egyenlő.

16. ábra. A kemecsei halastói szivattyutelep építése. A tápláló csatorna betonburkolatának készítése 1925 évben.

Az adóvisszatérítést a társulat 1902 évtől kezdődően az évi költségelőirányzatok fedezeti tételei közzé állította be s ennek következtében az érdekeltség által fizetett kölcsöntőke törlesztési járulék, évenként és ártéri becsoldanként 2 forint 78 kr.-ról 2 forintra csökkent.

A gróf Károlyi Tibor megbetegedése folytán megüresedett elnöki székbe, 1902.-ben az érdekeltség bizalma Gaál Eleket ültette, alelnökké pedig a következő évben Bencs László országgyűlési képviselőt, Nyiregyháza város volt polgármesterét választotta meg a közgyűlés.

Gaál Elek elnöksége idején nyert megoldást a Nyírvíz szabályozó- és a Felsőszabolcsi tiszai társulat elhatárolásának kérdése.

Az a vonal ugyanis, amelyen a Lónyay-csatorna kiépült, csak nagyjából választotta el egymástól a két társulat árterét.

A Felsőszabolcsi társulat árterének voltak a Lónyay-csatorna déli oldalára, a Nyírség felé terjedő részei is, a Nyírvíz szabályozó társulat árterének egy része pedig, Pátroha, Tass és Berkesz községek határában átterjedt a Lónyay-csatornának, meg a folytatását képező tass-pátróhai csatornának északi oldalára.

Mikor a Tisza árvize 1881 évben az addig ismert legmagasabb vízállást meghaladta, később 1888-ban pedig még ennél is magasabb áradás következett be, a Felsőszabolcsi társulat a saját árterét, műszaki ártérfejlesztéssel, előbb az 1881, majd az 1888 évi nagyvíz színének megfelelően kiegészítette.

Ez a munkálat a Lónyay-csatorna déli oldalán jelentékeny kiterjedésű újabb területet csatolt hozzá a tiszai ártérhez, mely terület a Nyírvíz szabályozó társulat egymástól különálló ártéri öblözeteit körülölelte, magába zárta.

A két társulat árterének egymásra tolódása kölcsönösen kellemetlen helyzetet idézett elő.

A Nyírvíz szabályozó társulat addig végzett munkálatai elégtelennek mutatkoztak ezen területek mentesítésére, mert róluk a belvíz csak a Lónyay-csatorna egész alacsony vízállásánál távozhatott el, olyankor t. i., amikor az e célra épült csőzilipeket nyitva lehetett tartani. Ha a Lónyay-csatornában magasabb víz volt, ezeket a területeket rendszerint belvíz lepte el.

Az itt érdekelt birtokosok ingatlanuk egyik részével a Nyírvíz szabályozó-, másik részével a Felsőszabolcsi társulat kötelékébe tartoztak és egyik társulat sem végez-

hetett érdekükben újabb munkálatokat, anélkül, hogy azokból a másik társulatnak is haszna ne lett volna.

A kölcsönös iratváltások, megbeszélések, a miniszterhez intézett panaszok csak lassan érlelték a helyzetet, a két társulat közt 1896-ban, majd 1902-ben folytatott tárgyalások se vezettek még ez irányban eredményre, míg végre az elhatárolás kérdésében a társulatok 1908 április 27-én megegyeztek.

Az egyezkedő tárgyalásokat Némethy János kir. műszaki tanácsos, vízepítési kerületi felügyelő vezette s rész-

17. ábra. A cseréstótoroki szivattyutelep a tápláló csatorna felől.

rehajlatlan elnöklése és kiváló szakismerete a megegyezést lényegesen elősegítette.

A Felsőszabolcsi társulat küldöttségének tagjai voltak: gróf Vay Gábor főispán, miniszteri biztos, Megyery Géza, Nozdrovitzky György, Okolicsányi Dezső és Kerekes József társulati igazgató főmérnök,

a Nyírvíz szabályozó társulat kiküldöttei pedig: Gaál Elek társulati elnök, Bogáthy József társulati alelnök (kit Bencs László elhalálozása után 1903-ban választott alelnökkévé a társulat), továbbá Kállay András és Okolicsányi

Lajos választmányi tagok, Szeszich Lajos társulati igazgató főmérnök és Kálnay Zoltán társulati szakaszmérnök.

Önként érthető, hogy mindkét társulat inkább akarta a maga árterét kiegészíteni, mint megcsonkítani.

A Felsőszabolcsi társulat kiküldöttei a két társulat árterének elhatároló vonalául az 1888-as árvíz színére kifejlesztett tiszai ártér szélét hozták javaslatba.

A Nyírvíz szabályozó társulat küldöttsége ezzel szemben a Lónyay-csatornát óhajtotta határvonalnak.

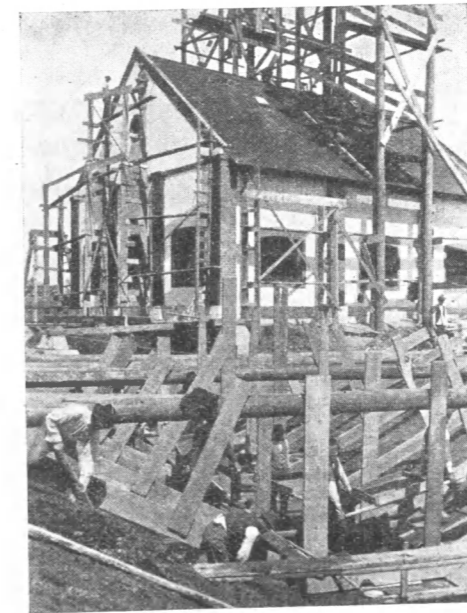
Kölcsönös engedmények után az egyezés, némi módosítással ez utóbbi határvonal szerint jött létre, miután úgy Kállay András, mint gróf Vay Gábor ismételten hangoztatták, hogy „igazságos, helyes és tartós béke csak úgy jöhet létre, ha mindkét társulat kizárja azt, hogy a másik érdekeltég rovására anyagi előnyökhöz jusson.”

Az egyezés „új határvonalat állapít meg abból a célból, hogy a két társulat ártere és érdekeltégi köre ezentulra, egymástól teljesen és véglegesen elkülöníttessék és elválasztassék.” E határvonal Kótaj és Demecser, valamint a közbeeső községek határán keresztül, mindenütt a Lónyay-csatorna baloldali (déli) töltésének a meder felőli lábvonala. Berkesz község határában azonban már a Lónyay-csatorna déli oldalán levő terület is, a nyíregyháza - ungvári közutig a Felsőszabolcsi társulat kötelékébe tartozik. Az u. n. Agár-hidtól kezdve a Lónyay-csatorna jobboldali töltésének mentett oldali lábvonala, majd a tass-pátrohai csatorna baloldali depóniájának széle képezi a határvonalat.

A határvonaltól dél felé az összes árterületek a Nyírvíz szabályozó-, a határvonaltól észak felé pedig a Felsőszabolcsi társulat árteréhez csatoltatnak.

A területek kölcsönös átcsatolása végeredményben a Nyírvíz szabályozó társulat árterét 4629 kat. hold területtel megnövelte s ennek folytán a társulati ártér kataszteri tiszta jövedelme is az addigi 114,594 frt. 75 kr.-ról 126,592

frt. 98 kr.-ra emelkedett. Ily módon a Nyírvíz szabályozó társulat adóvisszatérítésének alapjául szolgáló évi fenntartási költség összege is, az eddigi kataszteri tiszta jövedelem 80%-ának megfelelő 91,675 frt. 80 kr.-ról a megnagyobbodott tiszta jövedelem 80%-ára, vagyis 101,274 frt. 38 kr.-ra növekedett. Ezen alapon a m. kir. pénzügyminiszter, 84621/1909. sz. rendeletével, a társulatnak járó adóvisszatérítést az addigi 60,781.46 K.-ról most már 67,144.93 K.-ra emelte fel.

18. ábra. A demecseri rókakuti szivattyutelep építése 1928 évben.

Az egyezés értelmében azonban a 6363.47 K. többlet, valamint a már régebben a tiszai ártér kötelékébe átengedett pátrohai árterületre eső 304.48 K., vagyis összesen 6667.95 K. adóvisszatérítés különbözet, negyedévi részletekben a Felsőszabolcsi társulatnak megtérítendő.

Ugyancsak az egyezés értelmében a Felsőszabolcsi társulat a Lónyay-csatorna baloldali töltésében levő 12

drb vascsőzilipet 1909 évben átépítette. A főgyűjtő csatorna létesítése idején e csőzilipek vascsővezetéke egyszerűen fagerendákra lett ráhelyezve, most mindegyik zilip számára beton alap készült s a csőillesztéseket betongyűrűvel körül is foglalták, a töltéstestet rongáló esetleges szivárgások megakadályozása céljából. Az ármentett oldal felől a csővezeték végére tolozárát szereltek s azon belül egy felfelé álló csőkiágazást, melynek az a rendeltetése, hogy egy hordozható szivattyu nyomócsöve erre a kiágazásra ráerősíthető legyen. Ez a berendezés a kisebb öblözetekben felgyűlő belviz kiszivattyuzására nagyon célszerűnek bizonyult.

Az egyezés folytán a szivattyuzás céljaira a Felsőszabolcsi társulat egy drb. 200 mm. átmérőjű centrifugál szivattyut is átadott a Nyírvíz szabályozó társulatnak s ezenkívül 4000 K.-t, mely összegért a társulat egy 8—10 LE. benzinmotort szerzett be.

A két társulat egyezségének megkötése után többszörös személyi változás következett be a társulat vezetésében.

1908 év őszén Gaál Elek, ki a megalakulástól kezdve részt vett az ügyek intézésében, magas életkorára hivatkozva, lemondott a szívéhez nőtt társulat elnöki tisztéről. Érdemei elismerésül a közgyűlés örökös tiszteletbeli elnökké választotta meg.

Gaál Eleket az elnöki székben Bogáthy József követte, ki maga is ott állott már a társulat bölcsőjénél s három évtizeden át szeretettel foglalkozott annak ügyeivel.

Alelnökké az érdekeltség Májerszky Bélát, Nyíregyháza város polgármesterét választotta meg.

Gaál Elek távozásával egyidőben nyugalomba vonult Szeszich Lajos is, a társulat igazgató főmérnöke, kinek nagy része volt már a társulat megalakításának előkészítésében is s akinek nevéhez fűződik a szabályozás végrehajtásának minden műszaki sikere és eredménye. Érdemei már működésének 25 éves évfordulóján, 1901-ben, is meleg

elismerésben részesültek, nemcsak a társulati érdekeltség, de maga a m. kir. földmivvelésügyi miniszter részéről is, aki ez alkalomból külön leiratot intézett hozzá. Ugyanakkor üdvözölték az összes folyammérnöki hivatalok és a Tisza völgyén működő valamennyi vízszabályozó társulat is.

Szeszich Lajos nyugalomba vonulásával alapszabályváltoztatás történt s a társulat az igazgató és a mérnök állását egymástól különválasztotta. Igazgatónak 1908-ban Kálnay Zoltánt választották meg, ki mint szakaszmérnök már 28 éve működött a társulat kötelékében. A mérnöki állást a választmány 1909-ben Imre János megválasztásával töltötte be.

19. ábra. Betonozás a sényői főfolyás pápaházi vízbujtatójának építésénél 1928 évben.

Ez időtájt nyert befejezést a telekkönyvi betétszerkesztés a társulat kötelékébe tartozó községek határában. Idáig az árterületek nyilvántartása u. n. ártéri térképi sorszámok szerint történt. A társulat megalakulását nyomban követő ártér összeírás alkalmával ugyanis az árterületeket minden egyes határban 1-től kezdődő folyatónagossal sorszámokkal látták el s e sorszám szerint foglalták azokat ártéri telekkönyvbe és egyéni birtokívekbe. A haszonarányos osztályozás befejezése után összeállított ártéri telek-

könyvek és birtokívek is ugyanezen sorszámok alapján készültek el. Az adóvisszatérítés megállapítását megelőző eljárás során megtörtént ugyan az ártéri térképi sorszámok és a kataszteri helyrajzi számok összeegyeztetése és azonosítása s az ártérvalósítási jegyzékeket is kataszteri helyrajzi számok szerint állították össze, az ártéri telekkönyveket és egyéni birtokíveket, kataszteri alapon azonban csak a telekkönyvi betétszerkesztés befejezése után, 1909-ben és a következő évek folyamán dolgozta át a társulati hivatal.

1909-ben új földadó törvény nyert szentesítést, mely a földadót a kataszteri tisztajövedelem 20%-ára szállította le. Az általános jövedelmi pótdó ez új földadónak is 30%-a maradt. A két adó összege így a tisztajövedelem 26%-ának felelt meg, az azelőtti 33.15%-kal szemben. A földadó új kivetését azonban megelőzte az összes birtokrészek új osztályozása és ezen eljárás során a társulati ártér kataszteri tisztajövedelme a régi 253,185-96 K.-ról felemelkedett 352,288.79 K.-ra. Az emelkedés ennyire jelentékeny volta hozzásegítette a társulatot az adóvisszatérítés addig élvezett összegének felemeléséhez.

Ugyanis, mint fentebb már ismételt említés történt róla, a társulatot az alapbefektetésből számítva 86,571.22 K adóvisszatérítés illette volna meg, az ártér kataszteri tiszta jövedelmének aránylag csekély volta miatt azonban csak 67,144.93 K adóvisszatérítésben részesült.

A földadó revízió folytán megállapított kataszteri tisztajövedelem 80%-a 281,831.03 K-nak felelt meg s a társulatnak igénye nyílt ez összeg 26%-ával egyenlő adóvisszatérítésre, vagyis 73,276.12 K-ra. Az adóvisszatérítés ezen új összegét a pénzügyminiszter engedélyezte is, de ez csak a nagyterjedelmű kataszteri munkálatok befejezése után, 1915-ben történt meg, a 88.600 sz. alatt kiadott rendelettel.

Bogáthy József 1910-ben bekövetkezett elhalálása után az érdekeltség dr. Mezőssy Béla nyug. földművelésügyi államtitkárt választotta meg a társulat elnökévé.

Dr. Mezőssy Béla kezdeményezésére a társulat, meglévő tőkéjének felhasználásával, egy háromemeletes székházat épített. A társulat takarékpénztári betétben elhelyezett tőkéje ez időtájt a 400,000 K-t meghaladta. Ez az összeg tulnyomó részben a kölcsön 1895 évi konverziója alkalmával keletkezett, midőn a társulat a Tisza—szegedi alapba visszafizetett tartozás biztosítékát visszakapta, továbbá akkor, midőn a m. kir. pénzügyminiszter az adóvisszatérítés összegét megállapította s visszamenőleg az

20. ábra. A társulat székháza.

1900 és 1901 évekre is kiutalta Ezen esztendő költségvetésének szükségleti tételeire t. i. már a kivetett ártéri járulék összegében kellő fedezet állott rendelkezésre s az adóvisszatérítés két évi összege is a betétbe volt hozzátácsolható

A székház építésével kapcsolatban megemlítem, hogy a társulat, a megalakulás idején a nagykállói utca 101 sz. házában bérelt hivatali helyiséget (évi 180 frt-ért.)

Már 1885-ben azonban a debreceni utcán (ma Luther-utca 11 sz.) megvásárolta Besenyei László 460 □-öl ki-

terjedésű „belhelyét”, 5150 frt-ért s további 13.384 frt-ért székházat építtetett reá Vojtovits Bertalan építési vállalkozóval.

Dr. Mezőssy Béla indítványára ezt a házat a társulat cserébe adta Nyiregyháza városának a Széchenyi-ut 1. sz. 463 □-ól kiterjedésű saroktelekért s itt épült fel az új háromemeletes székház, a régi társulati házat pedig a város némi átalakítással a községi polgári iskola szomszédos épületéhez foglalta hozzá, hogy az iskola fejlesztéséhez szükséges helyiségek rendelkezésére álljanak.

Az új székházra a társulat tervpályázatot hirdetett. A beérkezett 48 pályatervet bizottság bírálta meg, melynek tagja volt a Magyar Mérnök és Építész Egylet részéről Medgyaszay István, a Magyar Építész Szövetsége részéről Vidor Emil, a társulat elnöke, alelnöke, dr. Jármay Menyhért, dr. Kállay Rudolf és Mikecz Dezső választmányi tagok, Pöppel Gyula kir. műszaki tanácsos, Hoffmann Sándor kir. főmérnök, továbbá a társulat igazgatója és mérnöke.

A székház Papp Gyula és Szabolcs Ferenc fővárosi műépítészek pályadíjnyertes terve alapján épült meg. Földszinten 12 üzlet- és egy bankhelyiség, a kezelő személyzet céljaira szolgáló lakások, az emeleteken pedig 11 bérlakás, a társulati hivatal helyisége, 3 tisztviselői lakás és egy kisebb kaszinó helyiség nyert elhelyezést. Az épületben személy- és teher-felvonó, házi vízvezeték és központi fűtés berendezés van, az utóbbi a lakoszobákhoz melegvizet, a mellékhelyiségek számára pedig alacsony nyomású gőzfűtést. A két kapubejárattól kiinduló főlépcsők, ikerlépcsőházban egyesülve, kellemes térhatást váltanak ki. A lépcsőházban és az utcai homlokzatok lábatain nabrezinai karsztmárványt alkalmaztak, a lakoszobák tölgyfapadlózattal, a fürdőszobák és konyhahelyiségek fayence-falburkolattal vannak ellátva. Úgy az alaprajzi, mint a homlokzati megoldás, általános vélemény

szerint, nagyon jól sikerült s a székház Nyiregyháza egyik legszebb épülete.

Fővállalkozó 10 munkanemre Adorján János nyiregyházi építőmester volt, mint a megtartott versenytárgyalás legolcsóbb ajánlattevője. Egyes munkákat külön szakiparosok végezték el.

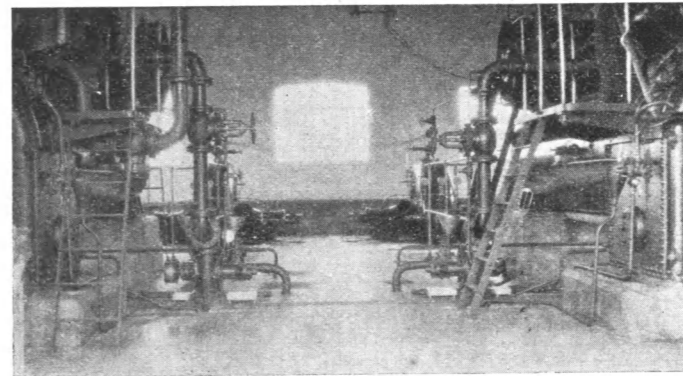
Az építés a telek értékét nem számítva 780.000 K költségre került. Ezt az összeget a társulat részben a meglévő tőkéjéből, részben pedig egyéb munkálatok céljaira is szolgált kölcsönből fedezte, melyet a Magyar Jelzáloghitelbanktól, a Pesti Hazai Első Takarékpénztártól és a Pesti Magyar Kereskedelmi Banktól vett fel. A kölcsön

21. ábra. A demecseri rókakuti szivattyutelep gépberendezése.

összegét 500.000 K-át a három pénzintézet egyforma részben nyújtotta 30 éves törlesztésre, 6% tőkétörlesztéssel. A kibocsátott címleteket az intézetek 85% árfolyamon vették át.

A székház építése 1913-ban kezdődött meg s az épület 1914 május 1-re vált lakhatóvá. A kölcsönt a társulat 1915 évben vette fel.

Ez időjájt nehéz megpróbáltatáson ment keresztül a társulat érdekeltisége a rendkívül csapadékos időjárás következtében, mely 1912-ben indult meg és eltartott egészen 1915 év végéig s az ország egész területére nézve nagy csapást jelentett.

A Nyírségre lehullott csapadék szokatlanul nagy volta megítélhető abból az adatból, hogy Nyíregyházán az 1871—1927 években észlelt csapadék évenkénti átlaga 617.5 mm., vagyis 4 évre 2470 mm. s ezzel szemben 1912—1915 években összesen 3136 mm. hullott le, tehát a normális mennyiségnél 27%-kal több.

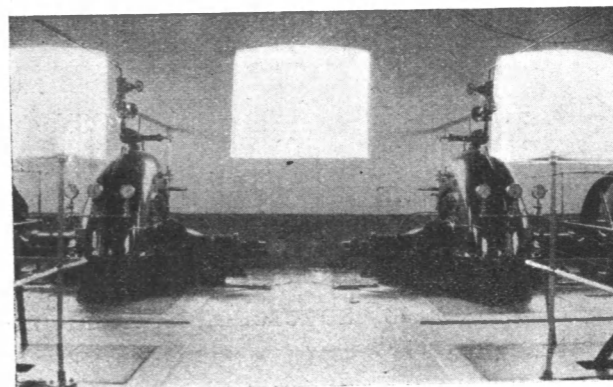
S hogy ez az egyéb években észlelt mennyiséggel szemben, milyen kivételesen nagy eltérés, azt jól szemlélteti az alábbi táblázat, melyet úgy állítottam össze, hogy az 1912—1915 éveket megelőző és követő időközöt is 4 éves csoportokba foglaltam s minden ily évcsoportra nézve feltüntettem az észlelt csapadék mennyiségét és annak %-os eltérését az átlagos értéktől.

Időszak	A csapadék mennyisége m/m	A normálisnál		Jegyzet
		több	kevesebb	
		o/o	o/o	
1856—1859	2723	10	—	Debrecenben észlelt csapadékmennyiség
1860—1863	2406	1	—	
1864—1867	2499	1	—	
1868—1871	2478	—	—	
1872—1875	2431	—	2	Nyíregyházán észlelt csapadékmennyiség
1876—1879	2906	16	—	
1880—1883	2594	5	—	
1884—1887	2310	—	6	
1888—1891	2532	2	—	
1892—1895	2454	—	1	
1896—1899	2533	3	—	
1900—1903	2434	—	1	
1904—1907	2160	—	13	
1908—1911	2176	—	12	
1912—1915	3136	27	—	
1916—1919	2335	—	5	
1920—1923	2119	—	17	
1924—1927	2458	—	—	

A táblázatot kiegészítettem az 1856—1870 évi időszakokkal is a Debrecenben észlelt adatok alapján, ami természetesen csupán nagyjából nyújt tájékoztatást a Nyírség csapadékviszonyairól.

A táblázat mutatja, hogy jelentékeny csapadékfelesleg 72 év alatt 3 évcsoportban fordult elő s ezek közt is az 1912—15 évi sokkal nagyobb a másik kettőnél. Megjegyzem, hogy bármily más összeállítással sem lehet 4 egymás után következő oly évet összeállítani, melyben a csapadéktöbblet az 1912—15 évit elérné.

A 27%- többlet az egész négy év összes csapadékára vonatkozik. Egyes hónapokban azonban több, mint háromszorosa hullott le az átlagos csapadékmennyiségnek.

22. ábra. A demecseri rókakuti szivattyutelep körszivattyúi.

Az 1912 évi felesleg az árterületekre még nem volt nagy hatással.

A táblázatból láthatóan, a szabályozás betetezését általában normális csapadéku évek követték, sőt az utolsó 8 év tulságosan száraz is volt. A talaj tehát nagy vízbefogadó képességgel rendelkezett s a bő csapadék következménye inkább csak a talajvíz színének fokozatos felemelkedésében nyilvánult.

Az 1913 év nyarán azonban már a talajvíz is rendkívül magas volt s az akkor lehullott sok eső után az

ártér kedvezőtlenebb helyzetben levő részei víz alá kerültek. Elősegítette ezt az is, hogy a csatornák vízvezető képessége a gyors beiszapolódás folytán erősen megcsökkent. Az állandóan magas vízállás miatt a csatornák oldallejtőinek alsó része teljesen elázott s a folyóshomok a mély bevágásban haladó szakaszokon a meder fenekére csuszott és azt feltöltötte.

Az iszap nagy költségbe került eltávolítása ezen nem sokat segített, mert a munkálat befejezése után újabb folyóshomok nyomult a kiemelt anyag helyére.

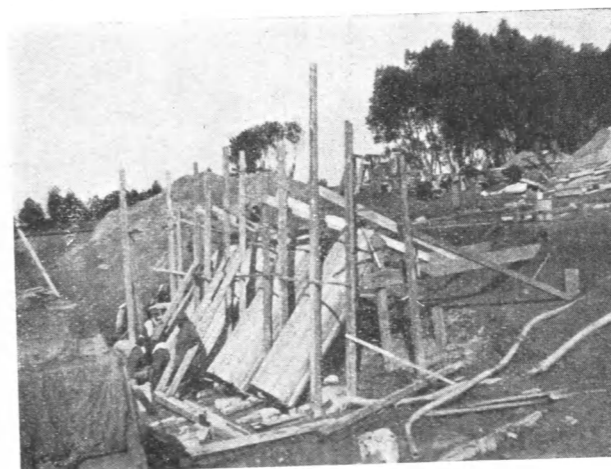
Számos csatornaszakasz feneké 1 métert is meghaladó vastagságban töltődött fel s csak 8–10 évvel később, a talajvíz színének általános leszállása s az altalaj kiszikkadása után lehetett a csatornák fenntartását eredményesebben végezni.

1913-ban sajnosan vált érezhetővé, hogy a csatornahálózatot az érdekeltég nem az 1881-ben tárgyalt tervezet szerint létesítette, hanem a költségek magas volta miatt csupán az összevont tervezet szerint, szűkebb méretű, sekélyebb mélységű és meredekebb oldallejtőjű medrekkel s hosszúságra nézve is kevesebb csatorna megépítése útján.

A szabályozást követő időkben az így készült csatornák is megfeleltek a hozzájuk fűzött követelményeknek, a normális és száraz évek csapadékát kellően és rövid idő alatt levezették s legnagyobb részök a nyár és az őszy folyamán szárazban állott. És a száraz évek alatt nemcsak azok a területek váltak gazdaságilag használhatókká, amelyek ezt a hasznavehetőséget a rajtok keresztülvonuló csatornának köszönhették, de még azok a területek is, amelyeket az osztályozás annak idején, épen azért sorozott alacsonyabb fokba, mert rájuk nézve a csatornázás inkább csak a vízszin lejjebbcsúszását kellett, hogy eredményezze.

A száraz évek alatt még az ötödik osztályba sorozott területek sok részét is felszántották, pedig ezeket az osztályozás „helyi fekvésöknél fogva csakis rossz legelőt nyújtó mocsaras területeknek” minősítette s jelentéktelen költséggel terhelte meg.

Az érdekeltég lassanként megszokta az egész ártér feltétlen használatát s a bekövetkezett nedves évek alatt megütközéssel látta a területek fokozatos elvizesedését. Hiszen már régóta feledésbe ment, hogy 1881-ben a társulat műszaki vezetősége az összevont szabályozási tervre vonatkozólag azt jegyezte meg: „csak önámítás lenne az

23. ábra. Állványozás a rókakuti szivattyutelep építésénél 1927 évben.

ez alapon végrehajtandó munkálatot teljes mérvű szabályozásnak tekinteni s attól teljes mérvű hatást várni.”

A való helyzet tudatára ébredve, az érdekeltég készséggel hozzájárult a társulat vezetőségének azon javaslatához, hogy a csatornahálózat vízvezető képességének fokozása céljából újabb munkálatokat létesítsen.

A tervezet első sorban a Lónyay-csatorna mentén levő ártéri öblözetek mentesítését célozta, mert ezek voltak a legnehezebb helyzetben. A hordozható szivattyu berendezés csak a kisebb öblözetek víztelenítésére mutatkozott

elégésesnek, a nagyobb kiterjedésű öblözetek mentesítésére nagyobb méretű, állandó szivattyutelepeket kellett tervezni.

Fontos része volt a tervezetnek a csatornahálózat mély bevágású szakaszain előírányzott szelvénybővítés és mélyítés.

Még a határozat meghozatala előtt, 1914-ben kitört a világháború s a tervek összeállítása céljából már a m. kir. honvédelmi miniszter rendelt ki a társulathoz, annak kérelmére, két katona mérnököt, hogy a társulat mérnökének segítségére legyenek.

A terveket az 1917 június 4-i közgyűlés fogadta el s a m. kir. földmivelésügyi miniszter 16606/V. A. 1917. sz. rendeletével nyertek jóváhagyást. A munkálatok végrehajtására a társulat kölcsönt is vett fel a Magyar Földhitelintézetől egyelőre 1.580.000 K összegben s mikor Mezőssy Béla 1917-ben m. kir. földmivelésügyi miniszterré történt kinevezése folytán az elnöki tisztről lemondott, azzal bucsuzott el a társulattól, hogy a szabályozás tovább fejlesztése rövidesen meg is történik.

Dr. Mezőssy Bélát a társulat elnöki székében dr. Meskó László követte, alelnökké pedig Mikecz Dezső m. kir. udvari tanácsost, Szabolcsvármegye alispánját választotta meg a közgyűlés.

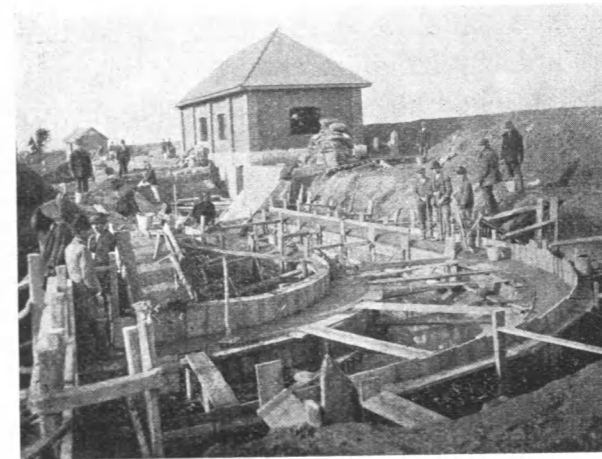
Ez időben egyéb személyi változás is következett be. Nevezetesen nyugalomba vonult Kálnay Zoltán, a társulat igazgatója, ki a megalakulástól kezdve, hűséggel állott a társulat ügyeinek szolgálatában és 37 évi működésével hervadhatatlan érdemeket szerzett. A társulat ekkor az alapszabályokat ismét módosította s az igazgató és főmérnök állását egyesítette. Az alapszabályokat a m. kir. földmivelésügyi miniszter 20022/V. A. 1918. sz. rendeletével hagyta jóvá s máig is ezzel a módosítással vannak érvényben. A választmány 1917 évben igazgató főmérnökké

Imre Jánost, majd még ugyanazon év őszén társulati mérnökké Mikecz Pált választotta meg.

Dr. Meskó László 1918 év őszéig maradt a társulat élén s a közgyűlés, hálás tisztelete jeléül, örökös tiszteletbeli elnökké választotta meg.

A társulat elnöki székébe az érdekeltség bizalma az 1918 október 15-i közgyűlésben ismét dr. Mezőssy Bélát ültette.

Az elhatározott munkálatok végrehajtására azonban a háborút követő felfordulás, oláh megszállás és a pénz fokozatos elértéktelenedése folytán, még sokáig gondolni

24. ábra. A kemecsei halastói szivattyutelep építése 1925 évben.
Betonozás a tápláló csatorna torkolati szakaszán.

sem lehetett, hiszen ezekben az időkben a csatornák fenntartásával járó munkák se voltak rendszeresen elvégezhetőek.

Már a háború alatt nagyon megnehezítette a társulat működését a munkaerő általános hiánya, amit a több ízben alkalmazott hadifogoly csapatokkal csak nagyon kis részben sikerült pótolni.

Az u. n. októberi forradalom s a nyomában 1918 év őszén kitört zavargások ugyan inkább csak a társulatot alkotó egyes birtokosokra vonatkozólag jártak következ-

ményekkel, a társulat létesítményeiben kárt nem okoztak s a hivatali működést nem zavarták meg. A tanácsköztársaság idején nagyon megnehezítette a társulat működését a pénzügyi betétek zár alá vétele s alkotó munkára gondolni sem lehetett.

Az oláh megszállás már nemcsak a társulat működését bénította meg, de vagyoni károsodással is járt. Az oláhok értékes mérnöki műszereket elrekviráltak, az árvédelmi szertárakban elhelyezett védanyagokat és eszközöket elrabolták, a hivatali vendégszobába elszállásolt oláh katonák a társulat butorait részben eltűzelték, részben értékes ágyneművel együtt ellopták, a helyiségeket összemocskolták s a székház épületének rongálásával, a pincében levő koksztüzelőanyag elrekvirálásával is károkat okoztak. Mint jellemző dolgot felemlítem, hogy még a kemecei belviz-szivattyúzás céljaira, a vármegyei hatóság segítségével, magának az oláh katonaságnak útján beszerzett benzint készletből is 400 kg mennyiséget, oláh katonák, minden megtérítés nélkül, erőszakkal elvittek. Az okozott károk összege 148.000 K (kb. 14.000 P) volt.

Az oláh megszállás évében kísérte utolsó útjára a társulat érdekeltségének és tisztikarának mély részvéte Kállay András nyug. főispánt, ki mint a választmány tagja, négy évtizeden át tevékenyen vett részt a társulat ügyeinek intézésében s széles látókörével, sokoldalú ismereteivel, gazdag tapasztalataival és nagy tekintélyével sok fontos kérdés megoldását segítette elő a társulat érdekében.

A nehéz idők elmúltával 1922-ben indult meg a társulat újabb tevékenysége. Ez évben jutott a megvalósulás állapotába egy közel négy évtizeden át szőnyegen forgó kérdés, a Lónyay-csatorna lemélyítésének ügye.

A főgyűjtő-csatorna építése folyamán, 1880-ban, felmerült rendkívüli nehézségek miatt, az építést végrehajtó Felső szabolcsi társulat kérelmére a Nyírvíz szabályozó

társulat hozzájárult ahhoz, hogy a jóváhagyott tervtől eltérően, a csatornameder fenekén 60 cm vastag földréteg bennhagyassék. Minthogy azonban a két társulat egyezsége szerint a Felső szabolcsi társulat a csatornát úgy volt köteles kiépíteni, hogy az a nyíri vizeket mindig befogadhassa és a Tiszába elvezethesse, erre hivatkozva, a Nyírvíz szabályozó társulat a fenékréteg bennhagyásához csak azzal a kikötéssel járult hozzá, hogy az esetben, ha a tervnek megfelelő lemélyítés szüksége idővel mégis előállana, azt a Felső szabolcsi társulat saját költségén végrehajtani köteles lesz.

25. ábra. A cseréstótoroki szivattyutelep építése 1927 évben.
A csővezeték beton alapozása.

A Lónyay-csatorna kiépítése aztán e tervváltoztatásnak megfelelően történt, miután ezt a m. kir. közmunka és közlekedésügyi miniszter, a Nyírvíz szabályozó társulat meghallgatása után, 17317—1880. sz. alatt kiadott rendeletével engedélyezte.

Később, 1888-ban, Meczner Gyula kormánybiztos jelentést tett az akkori árvíz idején a Lónyay-csatornánál észlelt bajokról és kérte a földmívelésügyi minisztert, hogy a Felső szabolcsi társulatot a 60 cm földréteg ki-

emelésére kötelezze. A kérdés ettől kezdve évtizedeken át meg-megújuló panaszok, vitatkozások s a minisztérium kiküldöttei által vezetett számos tárgyalás anyagát képezte.

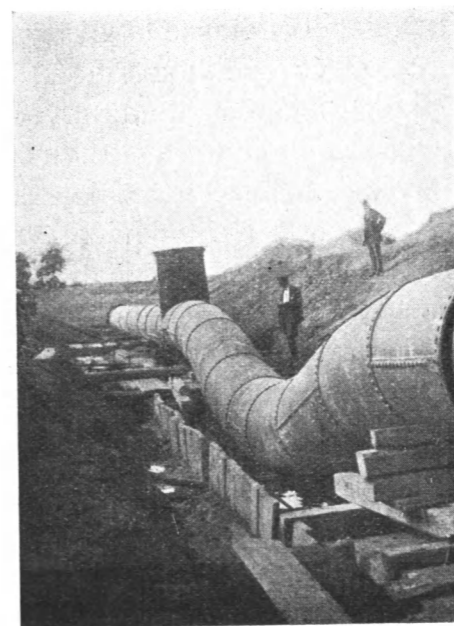
A földmivelésügyi miniszter 1897 évi 75339, sz. leiratában csak az iszap mielőbbi eltávolítása iránt intézkedett, a fenékréteg kiemelését azonban nem rendelte el, mert az 1880 évben kikötött feltétel ez ideig nem következett be.

A két társulat közt 1908-ban kötött egyezség pedig csak az árterek elválasztó vonalát állapította meg, de a fenékréteg kiemelésének kérdését érintetlenül hagyta.

Az 1912 évben megindult nagyon csapadékos időjárás rendkívül súlyos helyzetbe juttatta a Nyírvíz szabályozó társulat árterének a Lónyay-csatorna mentén fekvő részeit és a társulat határozatából felterjesztett, továbbá a kemecsei birtokosok részéről külön is előadott újabb panaszok a Lónyay-csatorna lemélyítésének ügyét ismét felszínre vetették, még pedig most már eredménnyel. A m. kir. földmivelésügyi miniszter 25741—V. A. 1. 1918. sz. leiratában t. i. megállapította ugyan, hogy a bennhagyott földrétegnek a mederfenék teljes szélességében való kiemelése nem indokolt, egyszersmind kimondta azonban, hogy feltétlenül szükséges a Lónyay-csatornában egy kisvizi medert — vezérárkot — létesíteni, az eredetileg tervezett fenékmélységgel, legalább 1.5 m fenékszélességgel és 1:2 hajlásu oldallejtőkkel. A rendelet ezen kisvizi meder létesítését a Felső szabolcsi társulat feladatává tette s e társulat a munkálathoz 1922 év nyarán hozzá is fogott s a következő években folytatva, hosszabb szakaszon végre is hajtotta. A Lónyay-csatorna felső szakaszán Kék, Demecser és Berkesz községek határában a kisvizi meder még ezután fog elkészülni.

A Felsőszabolcsi társulat ezen munkálata szükségessé tette, hogy a Lónyay-csatornába torkoló főcsatornáinak legelső szakaszát a Nyírvíz szabályozó társulat is lemé-

lyítse az új kisvizi meder fenékszintjére. A társulat a lemélyítést akként hajtotta végre, hogy a főfolyások torkolati szakaszán 1—2 km. hosszúságu vízszintes, vagy nagyon csekély fenékesésű szakaszokat létesített s e szakaszokat betonból készült vizlépcsőkkel választotta el egymástól. (14 és 15 ábra) Az új elrendezés célja az, hogy a főfolyások torkolati szakaszán a víz sebessége a lehetőség szerint megcsökkenjen és a nagyeresű felső szakaszokról érkező lebegtetett finom hordalék, iszap alakjában már

26. ábra. A demecseri vízbújtató csővezetékének összeszegecslése 1927 évben.

a főfolyások lassabb folyású torkolati szakaszán lerakódják, honnan az a csatorna fenntartási munkák során időről-időre eltávolítható lesz. Iszapolódás magában a Lónyay-csatornában ezután, előreláthatóan alig fog képződni s a helyzet azért lesz kedvezőbb, mert e nagyobb méretű s bővebb vizű csatornából az iszap kiemelése sokkal több nehézséggel jár és különben is a Lónyay-csatorna fenn-

tartását nem a Nyírvíz szabályozó-, hanem a tulajdonos Felső szabolcsi társulat látja el, a feliszapolódás pedig csak a Nyírvíz szabályozó társulat szempontjából hátrányos, a Felső szabolcsi társulat árterének helyzetére ellenben nem igen van hatása.

A Lónyay-csatorna menti árterületek érdekében a Nyírvíz szabályozó társulat újabb munkálatokat is végzett. Az 1924 évben felépítette a mágai-, 1925-ben a kemecsei halastói szivattyutelepet, legújabbán pedig a kótaji kovásztai-, a kéki cseréstótoroki- és a demecseri rókakuti szivattyutelepet. Létesítette a szivattyutelepekhez vezető új csatornákat és azokhoz tartozó vízbújtatókat és kisebb műtárgyakat. Megerősítette az árvédelmi töltéseket.

A mély bevágásban haladó csatornák vízvezető képességének állandó biztosítására háromféle kísérlet történt:

a) 1916–17 évben a Nyíregyháza városhoz tartozó Sima-pusztán a Kisszékhozzuháti szivárgón, 610 m hosszú, zárt betoncsővezeték készült, melynek költségére a m. kir. földművelésügyi miniszter 110.972/V. A. 1915. sz. rendeletével 50.000 K államsegélyt engedélyezett a társulat részére.

b) 1925-ben a sényői főfolyáson, Sényő község határában szelvénybővítést és mélyítést hajtott végre a társulat.

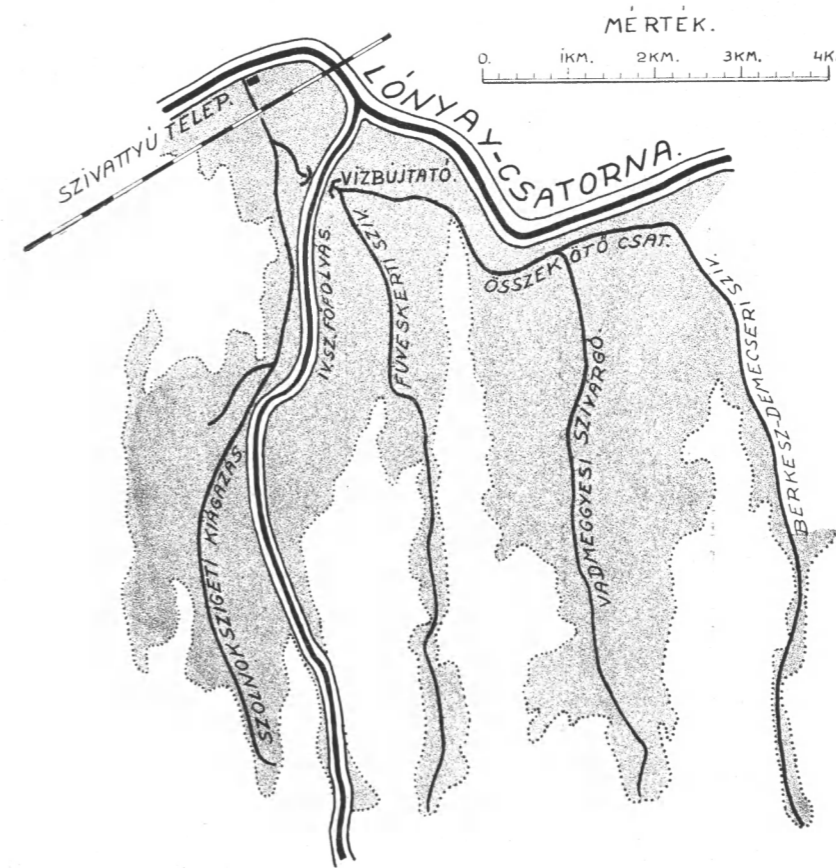
c) 1927-ben Kemecse község határában a becréti szivárgón 525 m hosszú vasbetondeszka mederburkolat létesült.

A háromféle munkálat költségeinek és eredményének összehasonlítását a következő fejezet tartalmazza.

Dr. Mezőssy Béla 1926-ban lemondott a társulat elnöki tisztéről.

16 évig állott a társulat élén, leszámítva azt az időt, amikor a koronás király bizalma folytán a földművelésügyi minisztériumot vezette. Bölcs előrelátásával, a szabályozást jelentő munkálatok lehetővé tételével soha el nem muló hájlára kötelezte a társulat érdekeltségét.

„Legnagyobb érdeme mégis a székház felépítésének ténye“, — mondotta dr. Bencs Kálmán m. kir. kormányfőtanácsos, Nyíregyháza város polgármestere, midőn az 1926. júl. 29-i közgyűlésen a távozó elnöktől az érdekeltség nevében bucsút vett — „amiért nemcsak a társulatnak, de magának Nyíregyháza város egész közönségének elismerését és háláját kell Önagyméltóságának tolmácsol-

27. ábra. A rókakuti szivattyutelephez vezető csatornák helyszínrajza.

nom. Nyíregyháza városnak ezen bérpalotával a társulat, illetve a gondolatot felvető és keresztülhajtó elnöke egy díszes, monumentális és azt mondhatnám, hogy első nagyvárosias épületét létesítette. Visszaemlékezem arra, hogy ez építkezésnek ellenzői is voltak. Indokul felhozták, hogy

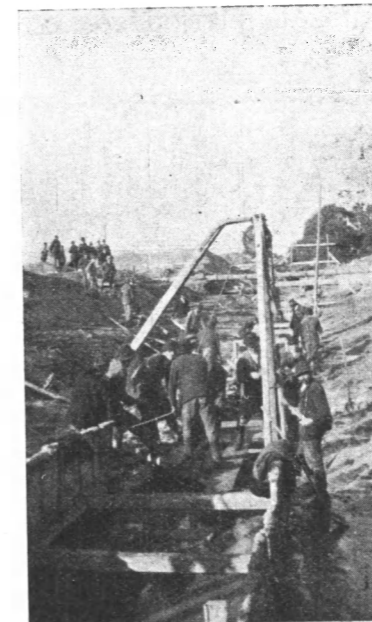
vizszabályozó társulatnak nem hivatása ily monumentális székház felépítése s csak az a feladata, hogy a csatornázást fejlessze. Szerencse, hogy a férfi, aki teremteni akart és tudott, a maga akarata előtt akadályokat nem ismert. A társulatnak örök időre szóló háláját fejezem ki azért, hogy ezen bölcs előrelátásával megakadályozta a társulat tőkéjének későbbben bekövetkezendő teljes elértelenedését...“

Mezőssy Béla távozása után az érdekeltség bizalma az elnöki székbe Mikecz Dezső m. kir. udvari tanácsost, a társulat addigi alelnökét ültette, az alelnök tisztét pedig dr. Jármay Menyhért m. kir. gazdasági főtanácsosra ruházta. A társulat jelenleg is vezetősök alatt működik s a legutóbbi évek létesítményei már az ő nevükhöz fűződnek.

A társulat újabb munkálatainak fedezetéül előbb az ártéri járulék szolgált, majd a m. kir. földmivelésügyi miniszter, a vízi társulatok hasznos beruházásai céljára rendelkezésre álló hitelből, hosszulejratu kölcsönöket engedélyezett a társulat részére, összesen 1,220,000 P összegben, melynek egy része még csak 1929 évben lesz felhasználva. Az elhatározott új munkálatokra még további 550,000 P kölcsönt szavazott meg az érdekeltség, ennek engedélyezése azonban csak ezután fog megtörténni. Az állami kölcsönök visszafizetése 17 év alatt, utólagosan esedékes félévi részletekben történik. A kölcsönök kamata 7.5%, törlesztési járuléka pedig 10.5%.

Az érdekeltség jelenleg haszonarányosan osztályozott ártéri becsholdanként 5.30 P ártéri járulékot fizet, ami magyar holdanként 2.65 P átlagos (1 kat. holdra : 3.53 P) kivetésnek felel meg. Ha a társulat az 1916-ban megállapított adóvisszatérítést ma is teljes összegében megkapná, ez a becsholdanként fizetendő járulékot jelentékenyen csökkentené. Sajnos, a társulat az öt megillető 85,000.30 P helyett ma csak 24,607.08 P adóvisszatérítésben részesül. A pénzügyminiszter ugyanis a társulatok részére járó

adóvisszatérítésnek csak azt a részét folyósítja teljes reális értékben, amely a víziművek fenntartásával járó költségek után esedékes, az alapbefektetés után járó visszatérítés folyósítása csak az összeg névértékének megfelelő papirkorona értékben történik. Remélhető azonban, hogy ez a sérelmes elbánás csak átmeneti jellegű s a törvényhozás intézkedése a társulatokat rövidesen hozzájuttatja a törvény alapján megállapított adóvisszatérítés teljes összegéhez.

28. ábra. Szádfalverés a fényesháti vízbujtatónál 1928 évben.

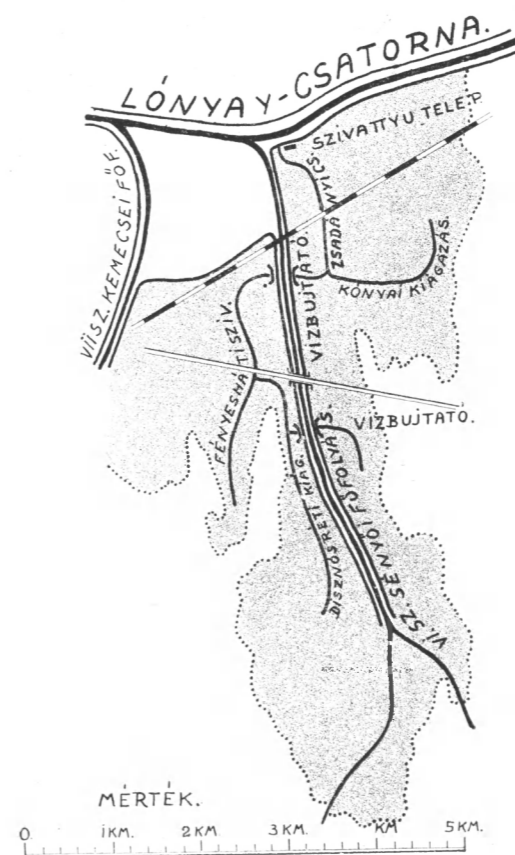
VII.
A társulat létesítményei.

a) Csatorna hálózat.

A csatorna hálózat kiterjedését az alábbi táblázat tünteti fel:

Tételszám	A főcsatorna elnevezése	Főcsatorna	Mellékcsatorna	Összesen	Ártéri tártás	Csőszilip	Vízbujtató	Vízlepcső	Szivattyutelep
		km.	km.						
I. Befogadó csatorna									
1	Lónyay-csatorna	—	—	—	14.0	7	—	—	5
II. Nyílt betorkolású csatornák									
2	Tass-pátróhai csatorna	—	3.27	3.27	—	—	—	—	—
3	Berkeszi főfolyás	47.47	109.25	156.72	—	—	—	—	—
4	Demecseri „	37.47	184.66	222.13	4.0	—	1	2	—
5	Sényői „	18.77	28.96	47.73	4.0	—	2	—	—
6	Kemecsei „	54.63	214.29	268.92	2.8	2	—	2	—
7	Kótaji „	46.93	128.98	175.91	4.0	5	—	2	—
8	Simai „	31.54	15.03	46.57	4.0	5	—	—	—
III. Csőszilipen betorkoló csatornák									
9	Demecseri összekötő csatorna	4.15	21.75	25.90	—	—	—	—	—
10	Cseréstói csatorna	6.45	—	6.45	—	—	—	—	—
11	Bogdányi főfolyás	5.77	1.72	7.49	—	—	—	—	—
12	Kemecsei belsőégi csatorna	2.42	2.76	5.18	—	—	—	—	—
13	Bertényi csatorna	0.25	—	0.25	—	—	—	—	—
14	Pazony-kemecsei különfolyás	6.63	5.04	11.67	—	—	—	—	—
15	Kovásztai csatorna	1.12	0.15	1.27	—	—	—	—	—
	Összesen ...	263.60	715.86	979.46	32.8	19	3	6	5

A nagyszámu mellékággal, oldalággal, kiágazással és szivárgóval ellátott főcsatornák (főfolyások) nyílt betorkolással vezetik a vizet a főgyűjtő Lónyay-csatornába. Ezen kívül vannak csőszilipen betorkoló csatornák is, a Lónyay-csatorna mentén elterülő kisebb ártéri öblözetek számára. Az egész hálózaton vezetett víz legnagyobb mennyisége 20.25 m³/sec. Legnagyobb a demecseri és a

29. ábra. A tervezett zsadányi szivattyutelep tápláló csatornáinak helyszínrajza.

kemecsei főfolyás vízhozománya, egyenként 5.28 m³/sec. Az egész vízgyűjtő környékre lehulló csapadékból a csatornák hektáronként és másodpercenként 0.12 litert vezetnek el. Ez a vízmennyiség azért ily szokatlanul csekély,

mert az ártereket elválasztó magaslatok nagyszámu olyan medencét is zárnak körül, amelyekből az összegyült csapadék felszíni csörgedezéssel nem juthat el a csatornába s csak földalatti szivárgás útján, talajviz alakjában és huzamos idő elteltével szaporítja azok vízhozományát.

A csatorna hálózat nagyszámu és jelentékeny hosszúságú szakasza igen mély bevágásban halad. A legmélyebb (11 m-t meghaladó) bevágás a Nyiregyháza város határához tartozó Simapusztán, a kisszék-hosszuháti szivárgó csatornán van, de 7–8 m mélység több helyen előfordul, a 6 m mélységű szakasz pedig eléggé gyakori.

A csatornák fenékszélessége 0.50—2.50 m. Az oldallejtők hajlása általában 1:1, az alapmunkálatoknál csak kivételesen alkalmaztak 1:1.25 rézsűhajlást s csupán két mélybevágású szakaszon enyhítették a rézsű meredekségét a fenék fölött 2.5 m magasságban haladó padkával. A legújabb időben létesült csatornák oldallejtői 1:1.5, helyenként 1:2 hajlásuak, a mélyebb szelvények pedig 1.5—2.0 m magasságban mindkét oldalon padkával vannak ellátva, de a padka feletti rézsűk csak 1:1 hajlásuak.

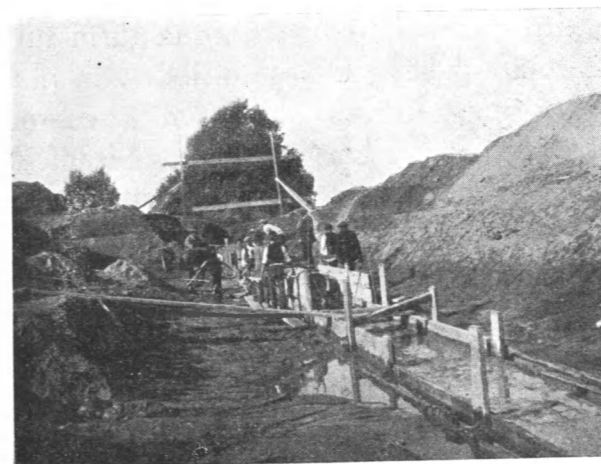
A csatornák fenékesése km-ként 0.2—5.5 m közt változik, a víz közép sebessége 0.20—1.1 m/sec.

A csatornák nyomjelzésénél tekintettel voltak a terep magasságának hirtelen változásaira s ezen kívül alkalmazkodtak a régi vármegyei árkok vonalához, melyeknek medrét a köbtartalom csökkentése céljából lehetőleg mindenütt felhasználták. Így a csatornák tengelyvonala aránylag sok kanyart ír le.

A munkálatok végrehajtása házi kezelésben történt. Csak a szabályozás megindításakor adták vállalatba a főfolyások torkolati szakaszának földmunkáját. Lachs Gyula és Führer Zsigmond vállalkozók azonban a felmerült nehézségek miatt a munkálatot befejezni nem voltak képesek.

A csatornák általában könnyen fejthető homok talajban haladnak, de csaknem mindenütt megtalálható az altalajban az u. n. babérc (limonit), néhol több deciméter vastag rétegben is s ennek áttörése a földmunkát nagyon megnehezíti.

A munkálatok haladását jelentékenyen akadályozta az a körülmény is, hogy a nagyésű völgyek egyes medencéiben a vizet elgátolásokkal kellett visszatartani, a régi mederben, illetve a völgy fenekén felfakadó vizeket határok közzé szorítani, sok esetben a munkálatot a nád, kákák és zombék kiirtásával előkészíteni, a felszínen

30. ábra Betonozás a fényesháti vízbujtatónál 1928 évben.

jelentkező vizet vezérárókban felfogni és elvezetni, helyenként szivattyúval átemelni.

Az elgátolásokat rendszerint nem lehetett hosszabb ideig fenntartani anélkül, hogy a felső medence környékén súlyos károkat okozzon s ezért az összegyült vizet a félig kész csatornaszakasz medrén kellett fokozatosan lebocsátani, ami az alább fekvő, már teljesen kész szakaszok medrének ismételt feliszapolódásával járt.

Az 1880-as években összesen 931 km. csatorna készült, 4,035,900 köbméter földmozdítással. A földmunka

költsége (beleértve a főfolyások torkolati szakaszán egyidejűleg létesített árvédelmi töltések költségét is) 792,213 frt. volt, a mellékköltségek (regie) összege 328,362 frt, összesen 1,120,575 frt. Egy köbméter földmozdítás átlagosan 27.7 kr-ba került.

A csatornák területét az érdekelt birtokosok nagyrészt minden megtérítés nélkül engedték át a társulat tulajdonába. Az ily szakaszokon a társulat csak a csatorna medrével és előtereivel rendelkezik szabadon, a kitermelt földdel betakart partok (deponia) kaszálása a parti birtokost illeti meg s részére, mint szolgálmi jog, telekkönyvileg biztosítva van. A csatornák fenntartásával és bővítésével járó munkálatokat azonban tűrni tartozik.

A csatornák őrzésére 64 csatornaőr van alkalmazva.

A társulat az ezredéves kiállításra a csatorna hálózat térképét és rajzait díszes kivitelben készítette el s ez alkalomból „az ármentesítés terén kifejtett közhasznú működéséért” a kiállítási éremmel lett kitüntetve. A kiállított rajzokat később a Mezőgazdasági múzeumnak ajánlotta fel a társulat.

b) Árvédelmi töltések.

A főfolyások torkolati szakaszán a társulat 18.8 km. hosszú árvédelmi töltést létesített. A Felső szabolcsi társulattal 1908-ban kötött egyezség értelmében a Lónyay-csatorna baloldali töltése és deponiája is a Nyírvíz szabályozó társulat tulajdonába ment át s azóta a fenntartott és védelmezett töltés összes hossza 32.8 km.

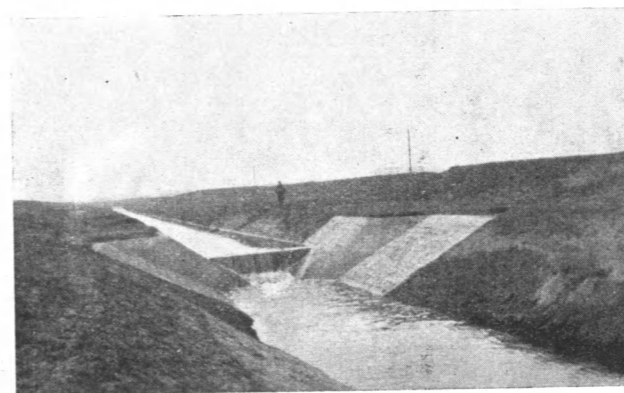
A töltések korona szélessége 3.0 m. egyes szakaszokon 2.0 m. lejtője a víz felől 1:3, a mentett oldalon 1:2 hajlásu. A biztosíték az 1888 évi nagyviz felett 1.0—0.6 m.

A töltések anyaga a sényői és különösen a demecseri főfolyáson laza, ritka. Már az 1893 okt. 15-én tartott kormánybiztosi bizalmi tanácsülés jegyzőkönyvében olvas-

ható: „a demecseri főfolyás töltései oly laza anyagból készültek, hogy minden évben átszakadnak”. A társulat a legutóbbi években végrehajtott medermélyítés alkalmával, a kikerült földanyaggal a töltéseket jelentékenyen megerősítette s a kótaji főfolyás baloldali- és a kemecsei főfolyás jobboldali töltését padkával is ellátta.

c) Csőzsilipek.

A társulat a védőtöltések menten elterülő öblözeteknél 18 drb. csőzsilipet épített öntöttvas, karmantyus csövekből. A zsilipek elzárása a víz felől csapó ajtóval történik.

31. ábra. Vízlépcső a kótaji főfolyáson. Épült 1928 évben.

A csővezetéket 4 zsilipnél betonlapra, a többinél fagerendákra helyezték. A Felső szabolcsi társulattal 1908-ban kötött egyezség következtében a Lónyay-csatorna baloldali töltésével együtt még további 12 csőzsilip lett a Nyírvíz szabályozó társulat tulajdonává, melyek az átadás előtt az 58. lapon leírt módon lettek átépítve. 1926-ban még egy csőzsilip készült, az u. n. Béla-tanyai, 5 zsilip helyére viszont szivattyutelep épült és ez építkezés folytán 7 másik zsilip is feleslegessé vált. Ezeket a társulat elbontatta. Így a csőzsilipek száma 19-re apadt le. A csőzsilipekhez egy 8—10 LE benzinmotor és 4 drb 200 mm hordozható

centrifugál szivattyu tartozik, a kisebb öblözetek belvizek áttemelésére.

d) Szivattyu telepek.

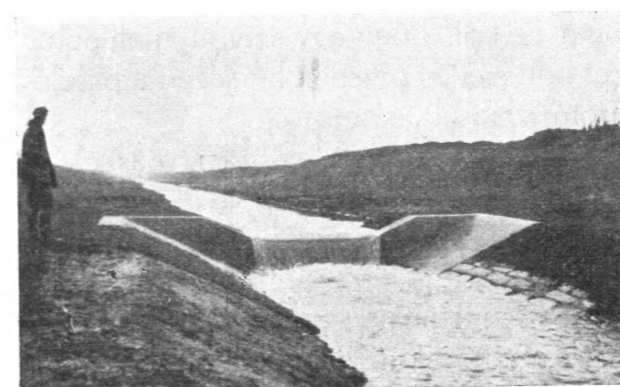
A társulatnak öt szivattyutelepe van, melyek mind a Lónyay-csatorna baloldali töltésében létesültek.

Sorszám	A szivattyutelep			Vízmenyiség		Vízleerítő		Nyomócső Körszivattyu átmérője mm	Gép- berendezés költsége P	Építkezés	
	n e v e	helye	építési éve	Atlagos legnagyobb		emelő magasság m	Vízleerítő				
				l/sec	m						
	A szivattyutelep										
1	Mágai	Nagyhalász	1924	450 200	2.15	2.95	13 6	600	450 300	36498	31596
2	Halastói	Kemecse	1925	200	2.50	3.50	6	400	300	21521	36110
3	Rókakúti	Demecser	1927/8	770 770	2.84	3.75	29 29	1100	700 700	113447	77841
4	Cseréstótoroki	Kek	..	330	2.30	2.92	10	500	400	28965	37564
5	Kovásztai	Kótaj	..	207	2.80	3.60	8	400	300	25745	35581

A mágai szivattyutelep a pazony – kemecsei főfolyás torkolatánál épült. E völgy alsó részén három nagyobb kiterjedésű medence kerül el, a Nagymága, a Kerekmága és a Becrét. A csatornának és mellékágának nagyeresű felső szakaszáról érkező víz régebben mindig e medencékben gyűlt össze s különösen a Nagymágát árasztotta el, valahányszor a Lónyay-csatorna magas vízállása miatt a torkolati csőzilipet zárva kellett tartani. A közvetlenül érdekelt birtokosok panasza folytán a m. kir. földművelésügyi miniszter 1898-ban 53537. sz. alatt elrendelte a csatorna fokozatos elzárását. Ez eleinte csupán földhányással történt, majd 1910-ben a társulat 3 állandó zárógátat épített, betoncső átteresztők alakjában, amelyek nyílását felhuzható vastáblával lehetett elzárni. Egyidejűleg

a torkolati csőzilip mentett oldali részén tolózárrel és nyomócső toldalékkal lett ellátva, hogy a kisebb csőzilipekhez tartozó 200 mm hordozható szivattyu hozzákapcsolható legyen. Később 1916-ban a társulat a csőziliphez egy 450 mm szivattyut állított s a nyomócső toldalékot megfelelően átalakította. Az állandó gépház megépítésekor a berendezés még egy szivattyuval lett kiegészítve.

A halastói sziv. telep a Kemecse község belterületén és a község melletti Márkus-tóban összegyűlő belvizek áttemelésére szolgál. A nyomócső vezeték a régi felső halastói csőzilip betonlapjára lett ráhelyezve. A cső-

32. ábra. Vízlepcső a demecseri főfolyáson. Épült 1928 évben.

illesztéseket külön betongyűrűk foglalják körül. A tápláló csatornának az árvédelmi töltéssel párhuzamos szakaszát beton fenék- és rézsüburkolat védi a veszedelmessé válható vízátfakadások ellen.

A kovásztai, cseréstótoroki és rókakúti szivattyutelep nyomócsöve 10 mm. vastag, szegecselt kazánlemezéből készült s 2 légkörnyomásra van kipróbálva. A csővezeték betonlapon nyugszik és teljesen körül van betonozva. A rókakúti szivattyutelepet 2 drb tulhevitős, kondenzációs félstabil gőzgép tartja üzemben, a többi telepen kerek, vagy bakokra szerelt gőzlokomobilok vannak.

A mágai, halastói és rókakuti telep szivattyuit a Ganz és Társa-Danubius gépgyár, a cseréstótoroki és kovásztai telep szivattyuit pedig a Teudloff-Dittrich szivattyugyár szállította. A gőzgépek mind a M. kir. Államvasutak Gépgyárának gyártmányai. A szivattyu- és gépberendezések vállalatba adása a m. kir. népjóléti és munkaügyi minisztérium műszaki ügyosztályában elbírált, zárt ajánlati versenytárgyalás útján történt. A betonépítmények házilag készültek. A gépházak és szénkamrák épületanyagát a társulat szerezte be s a felépítést szakmányos iparosokkal végeztette.

e) Vízbujtatók.

Abból a célból, hogy egy szivattyutelepen több különálló öblözet belvizét együttesen lehessen átemelni, 1927—28 évben három vízbujtató készült.

A demecseri vízbujtató az u. n. összekötő csatorna vizét vezeti át a demecseri főfolyás medre alatt. Ez a megoldás lehetővé tette, hogy a demecseri főfolyás jobb oldalán levő csatornák vize átjusson a főfolyás baloldalára s az ujonnan létesített szolnokszigeti kiágazás vizével egyesülve, a rókakuti szivattyutelepen legyen átemelhető. A régi állapot szerint a főfolyás jobb oldalán levő csatornák csőzilipekben végződtek. Ezeket a zilipeket most a társulat elbontatta. (27. ábra a 75. lapon.)

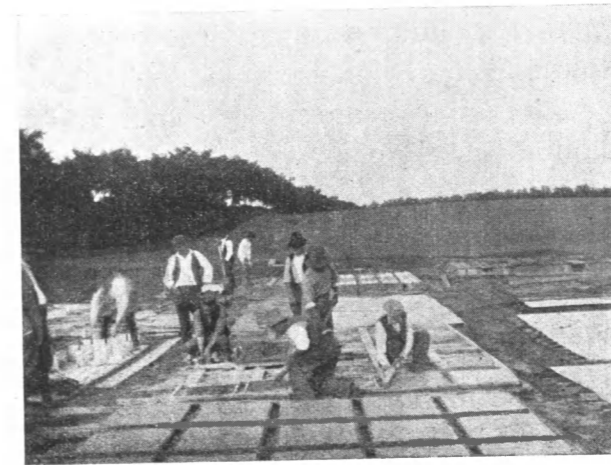
A vízbujtató hossza 54 m, belső átmérője 1.0 m. A csővezeték 10 mm vastag szegecselt kazánlemezről készült s a vállalkozó Láng L. gépgyár négy darabban szállította a helyszínére s összeszegecselésök a munkaállványon történt, melyről a népjóléti és munkaügyi minisztérium műszaki ügyosztálya részéről megejtett nyomáspróba után, egy darabban lett az előre elkészített betonlapra ráeresztve s azután teljesen körül betonozva.

A vízbujtató a főfolyás medre alá hajlított alakkal bír s mindkét végén tolózárral, a mederben pedig tisztító aknával van ellátva. Építése 42052 P költségbe került.

A fényesháti és a pápaházi vízbujtató a sényői főfolyás medre alatt épült, arra a célra, hogy a főfolyás két oldalán összegyűlő belvizet mind a tervezett zsadányi sziv. telephez lehessen irányítani. (29. ábra a 79. lapon.)

A fényesháti bujtató hossza 72 m, belső átmérője 60 cm. Helyszínén csömöszölt betonból készült, a töltés alatti szakaszokon vasbetétekkel. A csővezeték egész hosszában a főfolyás medre alatt fekszik s ezért tengelyét lehajlítani nem kellett.

A pápaházi vízbujtató hossza 68 m, belső átmérője 30 cm. Kész gyári betoncsövekből készült, melyek az

33. ábra. Vasbeton deszkák készítése a becréti szivárgó burkolatához 1927 évben.

előre megépített betonlapra lettek ráhelyezve s azután teljesen körül betonozva. Ez a műtárgy is egyenes tengelyű. A fényesháti és pápaházi vízbujtató építése összesen 29339 P költséggel járt.

A talajviszonyok miatt a vízbujtatók és a szivattyutelepek csővezetéke mindenütt szádfalak közzé vert betonlapra lett ráhelyezve.

f) Vízlépcsők.

Fenntebb már említettem, hogy a főfolyások torkolati részét a társulat, 1—2 km hosszúságú szakaszokban vízszintes-, vagy nagyon csekély esésű fenékekkel képezte ki. Ezeket a szakaszokat 1.0—0.6 m. magas vízlépcsők különítik el egymástól. Ez ideig 6 drb vízlépcső készült el, mind beton mederfenék- és rézsüburkolattal. Az alábukó víz örvénylését két vízlépcsőnél 50 cm mély vízpárna, másik kettőnél pedig 3—3 betonoszlopocskából álló fésű csillapítja.

Az elrendezés folytán a nagy esésű felső csatornaszakaszokról érkező víz lebegtetett hordaléka előre láthatóan a lassu folyású torkolati szakaszokban fog leülepedni és nem fog eljutni a Lónyay-csatornába. Az iszapot a főfolyásokból sokkal könnyebben lehet eltávolítani, mint a bővebb vizű Lónyay-csatornából, amely utóbbinak fenntartása különben is a Felső szabolcsi társulat feladata.

g) A simapusztai betoncsővezeték.

A kisszék-hosszuháti szivárgó nagyon mély bevágású szakaszán az oldallejtők alsó része minduntalan beszakadozott. A vízfolyás biztosítása céljából a társulat itt 1916—17 évben egy 597.3 m hosszú betoncsővezetékét létesített. A csővezeték keresztmetszete alólról letompított tojásszelvény, melynek szélessége és magassága is 1.0 m. A beömlésnél, továbbá a vezeték hosszában, minden 35 m. távolra iszapfogó tisztítóaknák vannak elhelyezve. Az építési költség átszámított értéke 27.470 pengő, vagyis fm-ként 46 P.

h) Vasbetondeszka mederburkolat.

Kemecse község határában, az u. n. becréti szivárgó csatorna mély bevágású szakaszán 1927 évben vasbetondeszka mederburkolat készült, mely a szakemberek érdek-

lődését is magára vonta. Az alkalmazott fenékeszkák rálapolással illeszkednek egymásra s a függőleges oldal-deszkák felfekvése számára mindkét oldalukon lépcsőtök-szerűen vannak kiképezve.

A függőleges deszkák felső végét megfordított U alakú vasbetongerendák foglalják össze s a szembenfekvő foglaló gerendák között vasbeton merevítő ducek vannak helyezve.

34. ábra. Vasbetondeszka burkolat foglaló gerendáinak elhelyezése a becréti szivárgón 1927 évben.

Ez az elrendezés a vízfolyás számára egy függőleges falu betonmedret állít elő, melybe az oldaldeszák illeszkedése helyén a környező talaj vize beszivároghat s így módon az altalajnak a mindenkori vízállás felett levő része kiszikkad. Még inkább szárazzá válik a meder oldallejtőinek földanyaga s a rézsű beömlések megszűnnek, a csatorna állandóan vízvezetőképés állapotban van.

A szerkezet felső szintjében, a fogláló gerendák mentén mindkét oldalon keskeny földpatka van elrendezve, mely a betonmeder esetleges tisztítását kényelmessé teszi.

A vasbeton alkatrészek előállítása a csatorna menti munkatéren történt s a munkások a 60 cm széles fenéklapokat és a 30 cm széles oldaldeszkákat a mederbe az oldallejtőn eresztették le. A 3 m. hosszú fogláló gerendák elhelyezésére csigasort alkalmaztunk.

A szerkezet előnye, hogy az előre elkészített alkatrészek elhelyezése eléggé rövid időbe kerül s a csatornában folyó vizet nem szükséges túlságosan hosszú ideig

35. ábra. Vasbetondeszka burkolat fogláló gerendáinak elhelyezése a becréti szivárgón 1927 évben.

elgátolással visszatartani. Egy fm mederburkolat előállítása és elhelyezése átlag 30 P-be került, a munkálat második fele azonban aránytalanul kevesebb költséggel járt, mint a kezdeti része, az alkalmazott alkatrészek vastagsági mérete is bátran redukálhatónak bizonyult, úgy hogy az elhatározott s számos mély bevágásban, összesen 17 km hosszban végrehajtandó hasonló burkolás költsége fméterenként előreláthatóan csak 24 P lesz.

Fentebb említettem, hogy a simapusztai zárt betoncső vezeték fméterenként 46 P-be került, ehhez képest tehát

a vasbetondeszka-megoldás lényeges megtakarítással jár s tisztántartása is sokkal egyszerűbb.

A meglevő csatornákon végzett szelvénybővítés költségét összehasonlítva, azt láttuk, hogy a vasbetondeszka burkolás alkalmazása a legalább 3.5—4.0 m mély bevágásban kedvezőbb a szelvénybővítésnél; nem is számítva azt a nagy előnyt, hogy fentartást alig igényel.

Az elődök megalkották a szabályozás általános keretét, mely az érdekelt birtokosság akkori teherviselő képességével arányban állott. Ez a keret korántsem jelentett befejezett állapotot, hanem csak alapjául szolgál egy, a gazdasági viszonyok alakulása szerint egyre nagyobb arányokban kifejlesztendő vízgazdaságnak. A mai nemzedék nagy megértéssel hoz áldozatot a szabályozás tökéletesítésére s ennek eredménye az árterület sok részén már is megmutatkozott. Előrelátható, hogy a jövőben a csatornák burkolattal ellátandó medre nemcsak a Nyírvíz elvezetésére, de megfelelő létesítményekkel vízraktározásra s a partmenti birtokrészek elárasztó, vagy permetező öntözésére is fog szolgálni. És akkor hazánk e részének, hol a terepszin változatos alakulása, a sokoldalú gazdasági művelés, az egész vidéket behálózó akácfasorok ma is gyönyörű látványt nyújtanak, még tökéletesebb hasonmása lesz az a kép, amelyet Cholnoky Jenő szeretettel festett róla, mikor egyik dolgozatában „paradicsomi szép, buján zöld Nyírségnek“ nevezte.

VIII.

A társulat vezetőinek és tisztviselőinek
névjegyzéke.

Kormánybiztosok:

Beöthy Lajos 1876–1879, Meczner Gyula 1882 - 1895.

Elnökök:

Mailáth György 1879, gróf Károlyi Tibor 1879 - 1882 és 1895–1902, Gaál Elek 1902–1908, Bogáthy József 1908–1910, dr. Mezőssy Béla 1910–1917 és 1918 - 1926, dr. Meskó László 1917–1918, Mikecz Dezső 1926-tól.

Alelnökök:

Jármy Ödön 1879, Kauzsay Károly 1879–1881, Okolicsányi Lajos 1881–1882, Gaál Elek 1895–1902, Bencs László 1903–1905, Bogáthy József 1905–1908, Májerszky Béla 1908–1915, Mikecz Dezső 1915–1926, dr. Jármy Menyhért 1926-tól.

A választmány, illetve a kormánybiztosi bizalmi tanács tagjai:

Balla Jenő 1915–1917, Balog Lajos 1918–1921, Bay Bertalan 1879–1882, Bencs László 1898–1903, dr. Bencs Kálmán 1919-től, Bleuer Béla 1898–1903, Bodnár István 1880–1882, dr. Bodnár István 1895–1915, Bodor Zsigmond 1915-től, Bogáthy (Pscherer József) 1879–1905, Borbély Gáspár 1879 - 1882, Buday Ferenc 1879–1882,

Czobel Imre 1879–1881, gróf Dessewffy Miklós 1879–1881, dr. Farkas Balázs 1901–1904, Fráter Sándor 1879–1881, Fried Dániel 1915–1918, Gaál Elek 1879–1902, Gencsy Albert 1879–1924, Gencsy Béla 1895–1900, Góth László 1926-tól, Héczey László 1879–1882, dr. Heumann Ignác 1881–1882, Hitter Lajos 1904–1910, Jármy Márton 1881–1911, dr. Jármy Menyhért 1911–1926, Jármy Ödön 1895–1915, Juhász Lajos 1918-tól, Kállay András 1879–1919, dr. Kállay Rudolf 1895–1920, Kállay Jenő 1879–1882, 1883–1895, Kauzsay Károly 1879, Kauzsay Tibor 1925-től, Klár Samu 1927-től, Klár Sándor 1908-tól, dr. Korányi Endre 1915-től, Lányi Antal 1895–1898, Liptay Béla 1895–1898, Liptay Károly 1879–1882, gróf Mailáth József 1895–1901, Májerszky Béla 1904–1908, Mándy Ignác 1895–1911, Mandel Eduárd 1879–1882, Menyhért János 1898–1904, dr. Meskó László 1883–1907, Mezőssy László 1879–1882, Mikecz Dezső 1911 - 1915, Molnár Pál 1883–1887, dr. Nánássy Andor 1912-től, Nyiry János 1883–1895, Okolicsányi Lajos 1879–1881 és 1882 - 1915, Okolicsányi Menyhért 1881 - 1882, dr. Orosz Sándor 1927-től, Pethő Zsigmond 1879 - 1882, Propper Sámuel 1879–1920, Rappensberger Károly 1918–1927, Szakolyi Ignác 1908–1925, Szentmiklóssy László 1880–1881, Szesztay Károly 1883–1895, Szoboszlay József 1880 - 1882, Szoboszlay Károly 1883–1895, Sztárek Ferenc 1880–1895, Szunyoghy Bertalan 1881–1882, Uray Miklós 1879 - 1881, gróf Vay Ádám 1879 - 1881, Várallyay Ferenc 1915 - 1918, Vidliczkay József 1879–1882, Vidovich Ferenc 1879 - 1881, Zoltán Ferenc 1879–1882, Zoltán István 1918-tól, Zoltán János 1883–1890, Zoltán Ödön 1879 - 1881.

*Ideiglenes választmány a társulat megalakítása előtt,
1876 - 1879.*

Elnök: L. Molnár Ágoston, tagok: Jármy Ödön, Kauzsay Károly, Ujfalussy József, Uray Miklós.

A számvizsgáló bizottság tagjai:

Bodor Zsigmond 1914, Borbély Gáspár 1894–1914, dr. Gődény Ferenc 1929, Kovách Győző 1894–1927, László Imre 1917–1919, Liptay Jenő 1909–1919, Nemes Imre 1926–1928, Pivnyik Gyula 1927-től, Rónay Jenő 1920-tól. Seress József 1915–1928, Szilágyi Menyhért 1929, Zucker Henrik 1894–1908.

Igazgatók, igazgató főmérnökök:

Jármy Ödön 1879–1889, Szeszich Lajos főmérnök 1879–1889, majd igazgató főmérnök 1889–1908, Kálnay Zoltán 1908–1916, Imre János 1917-től.

Mérnökök:

Szeszich Lajos 1876–1879, Kálnay Zoltán 1879–1908, Imre János 1909–1917, Mikecz Pál 1917-től.

Amunkálatoknál alkalmazott mérnökök az 1880-as években:

Buzogány Gyula, Dombrády Gusztáv, Hartman Adolf, Klár Leó, Menczer Béla, Mezey Gyula, Nyárády László, Nyíry Ferenc, Paulay Gyula, Scheiber József, Szeszich Béla, Szilágyi Bertalan, Szohor Pál, Szunyogh János, Virágh Andor, Vörös Kálmán, Weisz Henrik, Weiszberger Kálmán.

Dutka József és Kaszap Pál 1916–1917, Halász Ferenc 1927.

Ügyészek:

Szesztay Karoly 1883–1898, dr. Meskó László 1898–1907, dr. Korányi Endre 1908-tól.

Tisztviselők:

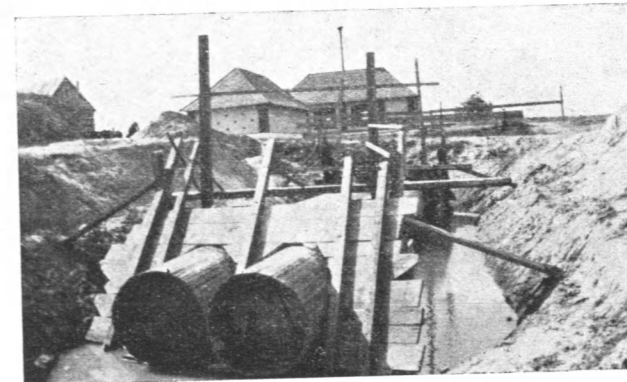
Balázs István 1909–1920 s. nyilvántartó, 1920-tól pénztárnok-házigondnok, Balassa Leó 1909–1920 irnok, Bartha Gábor 1895–1920 irnok, 1920–1925 irodatiszt, Dessewffy Manó 1912–1920 pénztárnok-számtiszt, Erdélyi Farkas 1918-tól ellenőr-nyilvántartó, Jármy László 1883–1895 irnok, Máthé Ferenc 1912-től irnok, Szilvássy Erzsébet 1920-tól irnok, Turnusz Ede 1879–1912 számtiszt, vitéz Vidovich Ferenc 1925-től irodatiszt.

Tisztviselők és alkalmazottak kezelő orvosai:

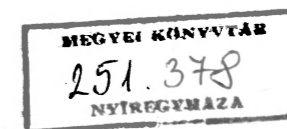
Dr. Hoffmann Emil 1910–1921, dr. Berend László 1921-től.

Gátfelügyelők:

Dobránszky Gyula 1881–1921, id. Jármy Lajos 1885–1906, Jármy Lajos 1907-től, Kovács László 1925-től, Mezőssy Pál 1885–1903, Mezőssy László 1903–1920, Pajtás István 1920-tól, Szmolinka József 1920–1924.

36. ábra. Iker betoncsőáteresztő építése a cserésti csatornán
1928 évben.

Tartalomjegyzék.

	Lap
I. A Nyírség és a Nyírségen működő vízszabályozó társulatok	3
II. A társulati ártér helyzete a szabályozás előtt	11
III. A társulat megalakulásának előkészítése (1876—1879) ...	15
IV. A társulat megalakulása	19
V. A társulat története Meczner Gyula kormánybiztos működése idején (1882—1895)	30
VI. A társulat története az autonomia visszaállítása után (1895—1929)... ..	50
VII. A társulat létesítményei	78
VIII. A társulat vezetőinek és tisztviselőinek névjegyzéke (1879—1929)... ..	92